રાહે નજાત

અથવા

મુક્તિ માર્ગ

મુળ ઉર્દુથી ભાષાંતર કરી છપાવી પ્રસીધ્ધ કર્તા

ગુલામ મોહંમદ બી૦ હાજી હાફેજ સાદેક

રજબ સને ૧૩૧૯ હીજરી

કી૦ બે આના.

સુરત

"દેશી મિત્ર" પ્રેસમાં કાશીદાસ ભગવાનદાશે છાપી.

રાહે નજાત

મુક્તિમાર્ગ

ખુદાના નામથી જે મોટો મેહેરબાન રહમ કર્તા

અલ્લાહની બખ્શીસો ઉપરથી તેને માટે સર્વ તારીફ છે. અને તેના રસુલ હજરત મોહંમદ ઉપર અને તેમની આલ અને અસહાબ ઉપર દરૂદ અને સલામ થાઓ.

એ પ્યારાઓ! તમો સમજો કે મુસલમાન થવું મોટી નેઅમત છે. જે કોઇ મુસલમાન હશે તે ખુદાના દોસ્તોમાં દાખેલ થશે. દુન્યામાં પણ તેના ઉપર રહમત થશે, અને આખેરતમાં જંનતમાં મોટા મોટા દરજ્જા (પદવી) મેળવશે. અને મુસલમાન થયા વગર કોઇ ઇબાદત કબુલ થતી નથી. માટે દરેક માણસપર લાજેમ છે કે તે પ્રથમ ઇમાન અને ઇસ્લામના મસઅલા શીખે.

અને પોતાની ઓલાદને અને સર્વ ઘરવાળાઓને શીખવે. કે જેથી મરવા પછી અઝાબથી મુક્તિ (નજાત) મળે. અને નહીં તો એ અને એના ઘરવાળા પણ ઘણો અઝાબ જોશે.[1]

હવે તમો દીનના મસલાઓને દીલ લગાડી સાંભળો, માતબર માતબર અને ભરોસેદાર કીતાબોથી છાટીને બયાન કરૂં છું:—

ખુદાના રસુલ (સલ) સાહેબે ફરમાવ્યું છે કે "ઇસ્લામનો પાયો પાંચ ચીજ છે (૧)લુ કલેમે શહાદત (શાક્ષી વાકયો) (૨)જી નમાજ (૩)જી જકાત (૪)થી હજજ (૫)મો રમઝાનનો રોઝો"

હવે તમો પ્રથમ કલેમાના માએના (અર્થ) સાંભળો. દરેક મુસલમાન ઉપર ફરજ છે કે તે જબાનથી એકરાર કરે અને દીલથી સાચુ જાણે કે સર્વ જહાનનો પેદા કરનાર એકજ છે. તેનુ પાક (પવિત્ર) નામ અલ્લાહ છે. કોઇ તેનો ભાગ્યો નથી, સર્વ રીતની મોટાઇ અને કમાલ (સંપુર્ણતા) તેનેજ છે, અને તે સર્વ એબોથી પાક છે, તે કોઇ કામમાં કોઇનો મોહતાજ નથી (નીરાધાર છે). અને સર્વ (પીર, પેગંબર, ગોસ, કોતુબ) તેના મોહતાજ છે. સર્વ વસતુની તેનેજ ખબર છે એક જર્રો (રજ) તેનાથી છુપુનથી તેને સર્વ ચીજોની કુતરત છે. જે ચાહે તે કરે. કોઇ તેના હુકમને ફેરવી શકતું નથી. અને બંદા જે કંઇ કામ કરે છે સારૂ યા નરસુ એટલુંજ નાહીં પણ દુન્યામાં જે કંઇ થાએ છે તે સર્વ ખુદાની તકદીરથી છે. એટલે ખુદાએ પ્રથમથીજ ઠેરવેલું હતું (અને તેના જાણમાં હતું) કે ફલાણાથી ફલાણી વખતે આવું આવું કામ થશે.

અને ઇમાન લાવે કે ફીરશતા ખુદાના બંદા છે નુરથી પેદા

---

[1] ભાષાંતર કર્તાએ પોતાની પ્રસતાવના છેવટમાં રાખી છે. ગુ. મો.

થયા છે તેઓ પાક છે. પાપ કરતા નથી. જેજે કામ ઉપર ખુદાએ નીમ્યા છે તેપર કાયમ છે. ન તેઓ મરદ છે અને ન ઓરત, ખાતા પીતા નથી. [૨] ખુદાની યાદ તેઓની જીનદગાની છે. **તેઓની ગણતરી ખુદા વગર કોઇ જાણતું નથી.** તેમાં ચાર ફીરશતા ઘણા નામીચા છે. (૧) જીબ્રઇલ (અલે)ના કે ખુદાની કીતાબો અને ખુદાના હુકમ પેગમ્બરો પાસે લાવતા હતા. (૨) મીકાઇલ (અલે) કે ખુદાના હુકમથી બંદાઓને રોજી પોહોંચાવે છે. અને વરસાદની તૈયારી પણ કરે છે, (૩) ઇસ્રાફીલ (અલે) કે મ્હોંમા સુર (નીરસંગો, બીગલ) લઇને ઉભેલા છે કેયામતને દીવસે ફુંકશે (૪) ઇજરાઇલ (મલેકુલ મોત) (અલે) કે મરતી વેલા રૂહ નીકાલે છે.

અને ઇમાન લાવે કે ખુદાએ પેગમ્બરો ઉપર કીતાબો મોકળી છે તૌરાત હજરત મુસા (અલે)પર. ઇનજીલ હજરત ઇસા (અલે)પર. જબુર હજરત દાઉદ (અલે)પર. કુરઆન હજરત મોહંમદ મોસ્તફા (સલ)પર. અને કેટલીક કીતાબો બીજા પેગમ્બરો ઉપર ઉતારી છે. જે કંઇ ખુદાની કીતાબોમાં લખેલું છે તે સર્વ હક્ક છે, તે સર્વ ઉપર ઇમાન લાવે.

અને ઇમાન લાવે કે ખુદાએ બંદાઓની હીદાયત માટે દુન્યામાં પેગમ્બરોને મોકળ્યા છે. અને હુકમ કીધો છે કે જે માર્ગ ઉપર પેગમ્બર ચલાવે તેજ માર્ગ ઉપર ચાલો; કે જેથી તમારા દીન અને દુન્યા ઠીક રહે. જે કોઇ બીજે માર્ગે ચાલશે તે દોજખી થશે. સર્વ પેગમ્બર બરહક્ક (સચ્ચાઇપર)છે અને ગુનાહોથી

---

૨ હજરત ઇબરાહીમ (અલે) પાસે ફીરશતા આવેલા અને હજરત ઈબરાહીમે તેમને ઓળખેલા નહીં. જેથી તેમને ખાવા વાછરડો ભુંજેલો લાવેલા. (સુરા હુદ ૧૧;૭૯,૭૦) ત્યારે જે લોકો એવું માને છે કે હજરત પીર (રહ) દરેક રજ કરજ જાણે છે કોઇ ચીજ તેમનાથી છુપી નથી તે ખરૂં જોતાં ઓલુલ અજમ પેગંબર કરતાં વલીને વધારનાર છે. ગુ. મો.

પવિત્ર છે. અને ખુદાની તમામ મખલુકથી અફ્જલ છે. તેમના દરજાને કોઇ પોહોંચી શકતું નથી. પેગમ્બરોમાં પેહેલા હજરત આદમ (અલે) છે. તેવણ સર્વ આદમીઓના બાપ છે. તેવણ પછી તેવણની ઓલાદથી ઘણા પેગમ્બરો થયા છે. તેઓની ગણતરી ખુદાને ખબર છે. દુન્યામાં સર્વ પેગમ્બરોથી પાછલ હજરત મોહંમદ મુસ્તફા (સલ) આવ્યા, અને પેગમ્બરી હજરત પર ખતમ થઇ. પણ હજરતનું નુર સર્વથી પેહેલાં પેદા થયું હતું.[1] એજ માટે હજરત (સલ) સર્વ પેગમ્બરોના સરદાર છે.

તેવણ મક્કા શરીફમાં જનમ્યા. જ્યારે ચાલીસ વર્ષના થયા ત્યારે ખુદાના તરફથી પેગમ્બરી મળી અને કુરઆન શરીફ ઉતરવું શરૂ થયું. તે પછી મક્કા શરીફમાં બીજા ૧૩ વર્ષ રહ્યા ત્યા મેઅરાજ થઇ. હજરત જીબ્રઇલ (અલે) બુરાક લઇને આવ્યા ને હજરતને બેસડાવી મસજીદે અકસા[2]માં લઇ ગયા. અને ત્યાંથી હજરત સાતો આસમાનપર તશરીફ લઇ ગયા. અરશ કુરસી સર્વ કંઇ જોયું. અને જંનત જહંનમની પણ સેર કીધી. અને તે રાતમાં ખુદાના તરફથી મોટી મોટી નેઅમતો મળી. અને પાંચ વખતની નમાજ પણ ત્યા ફરજ થઇ. ફરી જ્યારે હજરત ૫૩ વર્ષના થયા તો ખુદાના હુકમથી મક્કા શરીફથી મદીના તૈયેબા (પવિત્ર)માં આવ્યા. ૧૦ વર્ષ બીજા ત્યા રહ્યા. જ્યારે ૬૩ વર્ષના

---

૧ પેદા થઇલી દરેક ચીજ હાદેસ હોએ છે. તેમ હજરત (સલ)નુ નુર પણ હાદેસ છે. એટલે તે નહીં હતું અને ફરી ખુદાએ પેદા કીધું. અને ખુદાનું નુર કદીમ છે. તે હમેશથી છે અને હમેશ વગર વધારે ઘટારે રેહેશે. ગુ. મો.

૨ મસજેદે અકસા એ બૈતુલ મુકદસ કેહતાં યરૂશલીમની મસજીદનું નામ છે. એ શામના મુલકનું એક શેહેર છે. ગુ. મો.

થયા તો વફાત થઇ. અને કબર શરીફ હજરતની ત્યા છે.

હજરતની ચાર પેહેડી (કુરસી) આ છેઃ—મોહંમદ (સલ) બીન અબ્દુલ્લાહ બીન અબ્દુલ મુત્તલેબ બીન હાશેમ બીન અબ્દેમનાફ.

અને ઇમાન લાવે કે મરણ પછી આદમી પાસે બે ફીરશતા મુનકર અને નકીર આવીને સવાલ કરે છે. "તારો રબ્બ કોણ છે? તારૂં દીન કયું છે? આ કોણ શખ્સ છે[3] કે જે તારી પાસે આવ્યા હતા?" જો તે મુડદુ ઇમાનવાળો મરો હશે તો તેમને જવાબ આપશે, મારો પરવર દીગાર અલ્લાહ, મારૂં દીન ઇસ્લામ, અને આ શખ્સ ખુદાના રસુલ છે. અમારે માટે ખુદાનો હુકમ લઇને આવ્યા હતા. ફરી તે મુડદા ઉપર ખુદાની રહેમત થાએ છે. જંનતના તરફ તેને માટે દરવાજો ખોલી દે છે. અને જો એ મુડદુ બે ઇમાન મરો હશે તો મુનકર, નકીરનો જવાબ તેને આવડતો નથી. દરેક વેળા કહે છે "હું જાણતો નથી" ફરી તેના ઉપર સખ્ત અજાબ કરે છે. અને જહંનમની તરફ દરવાજો ખોલી દે છે[4]

---

૩ એટલે હજરત મોહંમદ (સલ) કે જેવણની નોબુવવત સર્વ જગ્યા પોહોંચી છે અને ધ્યાનમાં છે તેમના વિશે તું શું કહે છે? ત્યા કોઇ સુરત કે શીકલ હાજર કરવામાં આવતી નથી. ગુ. મો.

૪ આથી તમો સમજી શકશો કે કેટલાક કીસ્સા બયાન કરનાર. બયાન કરે છે, કે "હજરત પીર (રહ)નો એક મોરીદ મરી ગયો અને દફન થયો તો મુનકર, નકીરે તેનાથી ઉપલા સવાલો કીધા ત્યારે તે દરેક સવાલના જવાબમાં હજરત પીર (રહ) ને બતાવતો હતો. ફરી તેને અજાબ કરવા ખુદાથી માંગણી કીધી તો ખુદાએ અજાબ કરવાનો હુકમ કીધો અને તેઓ અજાબ કરવા લાગ્યા તો હજરત પીર (રહ) ત્યા પોહોંચયા અને અજાબ કરવા દીધો નહી" એ તદન બનાવટી વાત છે. કારણ કે જો તે ઇમાનવાળો હોત તો ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જવાબ આપત. અને જ્યારે તેમ જવાબ નહી આપ્યો તો માલમ પડું કે તે બેઇમાન હતો ફરી હજરત પીર (રહ) જેવા બુજરગ તે કાફરની શીફારસ કેમ કરે? એનું ખુલાસાવાર બયાન 'લોબાબુલ મઆની,માં છે. ગુ. મો.

અને ઇમાન લાવે કે કેયામતનું આવવું બહરકક છે. [૫]તે દીવસે ઇસ્રાફીલ (અલે) સુર ફુંકશે. આસમાન ફાટી જશે, તારા તુટી જશે, અને તુટીને પડી જશે. અને રૂના ગાળાની જેમ પ હાડો ઉડતાં ફરશે. ફરી જમીન, આસમાન, અને બધું જહાન ફના થશે. ફરી જયારે બીજીવાર સુર (સીંગડું) ફુંકશે તો સર્વ કંઇ હસ્તિમાં આવશે. મુડદા કબરોથી નીકલશે. અને અમલો તોલવા તરાજુ મુકાશે. અને અમલનામાં તેઓના હાથમાં દેશે અને હીસાબ કરશે. તેના હાથ પગ સાક્ષી આપશે કે ભલાં કામ કીધાં હતાં કે બુરાં. અને દોજખના ઉપર પુલસેરાત ગોઠવવામાં આવશે કે જે બાલથી બારીક અને તલવારથી તેજ છે. તેપરથી સર્વેને પસાર થવાનો હુકમ આપશે. નેક લોકો વીજલી અથવા તેજ હવા અથવા તેજ ઘોડાની માફક ચાલ્યા જશે અને કેટલાક પગે ચાલનારાઓની તરફ જશે. અને ઘણા ખરા કટાઇને દોજખમાં પડશે.

અને ઇમાન લાવે કે હકક તઆલાએ હજરત મોહંમદ (સલ) ને હોજે કોસર એનાયત કીધો છે. તેનું પાણી મધથી મીઠું છે. અને દુધથી ઉજલું છે. આસમાનના તારાની જેમ તેના કુંજા ઘણા છે. હજરત રસુલે ખુદા (સલ) કેયામતને દીવસે તેપર બેસીને પોતાની ઉમ્મતને પાણી પાશે. જે કોઇ પીશે તે બીજીવાર તરસો થશે નહીં.

અને ઇમાન લાવે કે હજરત રસુલે ખુદા તથા બીજા પેગ

---

૫ કેયામત કેયારે થશે એ ખુદા વગર કોઇ જાણતું નથી. કુરઆનની કોઈ પણ આયાતમાં કે કોઇ પણ હદીસમાં કેહવાયલું નથી કે કેયામત કયારે થશે તે હજરત (સલ) જાણતા હતા. મહા વિદ્વાન એની શરહ બુખારીમાં લખે છે કે કેયામત કયારે થશે એની કોઇને ખબર નથી એવું માનવુ દીનમાંથી છે. ગુ. મો.

મ્બરો તથા વલીયો તથા નેક આદમીયો કેયામતને દીવસે ગુનેહ ગારોની શફાઅત કરશે.

અને ઇમાન લાવે કે મુસલમાનોને જંનતમાં મોટી મોટી નેઅમતો મળશે, ખાવાને મેવા, પીવાને શરબત, ખીજમતને હુર અને ગીલમાન, રેહવાને સારાં સારાં ઘરો. અને સર્વથી મોટી નેઅમત જંનતમાં ખુદાનો દીદાર છે; કે જે પોતાના ફજલથી મુસલમાનોને નસીબ (ભાયગે) કરશે. અને કાફેરોને દોજખમાં મોટા મોટા અજાબ થશે. આગ, સર્પ, વિંછુ, ગરમ પાણી, ગલામાં તોક, સાંકલ, કાંટા બદબોવાળા ઘરો, અને બીજા ઘણા અજાબ છે ખુદા તઆલા દુન્યાથી ઇમાનની સાથે ઊચકે. અને સર્વ મુસલમાનોને અજાબથી બચાવે. (આમીન)

અને ઇમાન લાવે કે કુરઆન અને હદીસમાં જે કંઇ જંનત જહંનમનો અહવાલ અને આગલીપાછલી વાતો લખી છે એ સર્વ સાચી છે. અને જે વાત શરઅ શરીફને માફક છે તે સાચી છે. અને જે વાત કુરઆન, હદીસને વિરૂધ્ધ છે તે સર્વ ખોટી છે [૨] અને બુરી છે. અને દરેક મુસલમાનપર લાજેમ છે કે હજરત રસુલુલ્લાહ (સલ)ની ખુશીને માટે હજરતની અહલે બૈત, અજવાજે મોતહહરાત (પવિત્ર બીબયો) અને હજરતના સહાબીઓથી મોહબ્બત અને અકીદો રાખે. અને તમામ ઊમ્મતમાં તેમને અફજલ અને બેહ-તર સમજે અને તે સર્વને માન આપે. જ્યા

---

૨ દરેક મસલો અકીદો અને વાત માટે કુરઆન શરીફ અને હદીસ શરીફ કસોટી છે. તેથી પરખવું જોઇએ. જ્યારે હજરત (સલ) ને નામે લોકોએ ખોટી હદીસો બનાવી છે, તો બુજરગોને નામે ખોટી વાતો કલ્પે એમાં નવાઇ શી. માટે કુરઆન હદીસથી વિરૂધ્ધ વાતો ને કદી માનવું નહીં, ગુ૦ મો૦

રે એઓમાંના કોઇનું નામ સાંભલે તો રદેયલ્લાહો તઆલા અનહો[1] કહે. કુરઆનમાં તેઓની ઘણી તારીફ છે તથા હજરતે તેઓની ઘણી ખુબીયો બયાન કીધી છે. તેમનો મોહબ્બત કરનાર જનતી છે અને તેમનો દુશમન જહંનમી છે. તે સર્વમાં હજરત અબુબકર (રદી) હજરત ઓમર (રદી) હજરત ઉસમાન (રદી) હજરત અલીને અફ્જલ (શ્રેષ્ઠ) જાણીને ઘણો અકીદો અને તાજીમ કરે.

આ સર્વ વાતોપર અકીદો રાખીને હકક જાણીને પકકો મુસલમાન થઇને વોજુ નમાજના મસલા શીખે.

અને નમાજને સર્વ ઇબાદતોમાં અફ્જલ અને બેહતર ખુદાનુ ફરજ જાણે. પાંચો વખત નમાજને જમાઅતથી અદા કરે અને સુસ્તીથી કદી છોડે નહીં. હજરત રસુલે ખુદાએ (સલ) ફરમાવ્યું છે "જે કોઇ નમાજને હમેશ પડા કરશે તેને માટે કેયામતને દીવસ નુર, દલીલ (દાખલો), અને નજાત થશે. અને જે કોઇ નમાજની સંભાલ નહીં કરશે તેને નનુર થશે અને ન હુજ્જત (દલીલ) અને ન નજાત. અને તે કેયામતને દીવસે કારૂન, ફીરઓન, હામાન, અને ઓબેય બીન ખલફની સાથે થશે"[2] અને હજરતે (સલ) ફરમાવ્યું છે. તમો પોતાની ઓલાદને જ્યારે તે સાત વર્ષની થાએ તો કહો કે નમાજ અદા કરે. અને જ્યારે દસ વર્ષની થાએ તો મારીને નમાજ પડાઓ.

વોજુનું બયાન

વોજુમાં ચાર ફરજ છે. ૧ મ્હોં ધોવું, માથાના બાલથી હુડી

---

૧ અર્થ—ખુદા તઆલા તેમનાથી રાજી થાઓ. ગુ. મો.

૨ હજરત પીર (રહ) ના મજહબ (હંબલી) માં એક વાર જાણી જોઈને નમાજ નહી પડનારો કાફેર થાએ છે ગુ. મો.

ને નીચે સુધી અને બંને કાનો સુધી. ૨ જુ કોહણી સુધી બંને હાથ ધોવા. ૩ જુ પા માથાનો મસહ કરવો. ૪ થુ ગુંટણ સુધી બંને પગ ધોવા. એ ચારે ચીજમાંથી જો બાલ બરાબર કોરૂ રેહશે તો વોજુ સહી થશે નહીં.

સુંનત આવી રીતે છે, બીસમીલ્લાહી-રેહમાની-રેહીમ પડી ને બંને હાથ પોહોચા સુધી ત્રણવાર ધોએ. ફરી ત્રણવાર કોગલો કરે દાંતણ સુધ્ધા. અને ત્રણવાર નાકમાં જમણા હાથથી પાણી લઇને ડાબા હાથથી નાક છણકે. અને ત્રણવાર મ્હોં ધોએ. અને ત્રણ વાર કોણી સુધા બંને હાથ ધોએ. એકવાર આખા માથાનો મસહ કરે, કાનોનો મસહ કરે. ગુંટી સુધ્ધાં ત્રણવાર પગ ધોએ. વોજુ તમામ થયું.

વોજુ કરતા કલેમે શહાદત પડે. [૧] **અશહદો અલ્લાએલાહ ઇલ્લલ્લાહો વહદહુ લા શરીક લહુ વ અશહદો અંન મોહંમદ અબદોહુ વ રસુલોહુ. અલ્લાહુંમજ-અલની મીનત્તવ્વાબીન વજઅલની મીનલ મોતતહહેરીન સુબહાન કલ્લાહુંમા વ બે હમ્દેક વ અસતગફેરોક વ અતુબો એલેક** [૨] વોજુ પછી (જો મકરૂહ વખત ન હોએ

---

૧ હીસન હસીન વગેરે કીતાબોમાં છે કે કલમે શહાદત તથા તેને સાથેની દુઆ વોજુ પુરૂ થએથી પડે. ગુ૦ મો૦

૨ અર્થ—હું શાક્ષી આપું છું કે ખુદા વગર કોઇ પુજ્ય માબુદ નથી તે એકલો છે તેનો કોઇ ભાગયો નથી. અને હું શાક્ષી આપું છું કે હજરત મોહંમદ (સલ] તેના બંદા છે. અને તેના રસુલ છે. ઓ અલ્લાહ તું મને તોબહ કરનારનારાઓમાં કર. અને તું મને પાકી મેળવનારાઓમાં કર. હું તારી પાકી કહું છું અને તારી સના (સ્તુતી) માં લાગેલો છું. અને હું તારાથી બખશીશ માંગુ છું અને તારા તરફ વળું છું [તોબ કરૂં છું] ગુ. મો.

તો) એ રકઅત નફલ નમાજ પડે ઘણો સવાબ મલશે. વજુ કરતી વેળા દુન્યાની વાત કરવી મકરૂહ છે. અને (ત્રણ વારથી વધુ) ઘણું પાણી વાપરવું બુરૂં છે.

વોજુને તોડનાર

માણસને આગલ પાછલથી જો નજાસત નીકળે તો વોજુ તુટી જાએ છે. અને લોહી અથવા પરૂ નીકળીને (વોજુ અથવા ગુસલમાં ધોવામાં આવતી હોએ એવી જગ્યામાં) વેહે તો વોજુ તુટી જાએ છે. ચી·તો અથવા કરવટ લઇને અથવા અઢેલીને ઉંગે તો વોજુ તુટી જાય છે. અને જો નમાજમાં ઉભાં ઉભાં અથવા રોકુમાં અથવા સીજદામાં ઉંગે અને કાયદા પ્રમાણે બંદોબસ્તથી રહયો છે અથવા તે બેઠા બેઠા ઊંગે છે અને તે ઢેયલ નહીં થયો છે, તો વોજુ નહીં તુટતું. અને જો નીશા પીને મતવાલો બને અથવા બીમારીથી બેહોશ થાએ, અથવા કોઇ ગાંડો થાએ તો વોજુ તુટે છે.

ગોસલનું બયાન

ગોસલમાં ત્રણ ચીજ ફરજ છે. (૧) કોગલો કરવો (૨) નાકમાં પાણી લેવું અને (૩) આખા બદનપર એક વાર પાણી રેડવું. પણ સુંનત આવી રીતે છે:—પ્રથમ (પોહોંચા સુધી) હાથ ધોએ. અને બદન ઉપરની નાપાકી દુર કરે. ફરી વોજુ કરે [૨] ફરી ત્રણ વાર બદન ઉપર પાણી રેડે

ગોસલ જેમાઅ (સ્ત્રી મેલાપ) થી સ્ત્રી પુરૂપ બંને ઉપર ફરજ

---

૨ જો તે એવી જગ્યામાં ગોસલ કરતો હોએ કે ગોસલનું પાણી ત્યાં ભેગુ થાએ છે તો તે વોજુ કરતાં પગ ધોવાના બાકી રાખે અને ગોસલ પછી બીજી જગ્યા હટીને પગ ધોએ. ગુા. મો.

થાએ છે ફરી મની નીકળી હોએ કે નહીં નીકળી હોએ. અને જે સુઇ ઉઠી બદન ઉપર મની જુએ, ફરી તેને એહતેલામ (સવ્પનો) યાદ હોએ કે નહીં હોએ, ગોસલ ફરજ થાએ છે. પણ જો એહતેલામ યાદ હોએ, અને બદન ઉપર કે કપડા ઉપર નીશાની નહીં હોએ, તો ગોસલ વાજેબ નથી. જો કોઇ ઓરત પાસે બેસી તેને હાથ લગાડયો અથવા ચુમન કીધું અને શહવત થઇને ચીપ સરખું નીકળ્યું તેને મઝી કહે છે. તેનાં નીકળવાથી ગોસલ વાજેબ થતું નથી. પણ જો હાથ લગાડવાથી શહવતની સાથે ઉછલીને મની નીકળે અને લજત માલમ પડે તો ગોસલ વાજેબ છે. ઓલમાઓએ ફરમાવ્યું છે કે જો કોઇ માણસ સુતો ઉઠયો અને જકર (પેશાબની જગ્યા)પર મઝીની તરાવટ જોઇ તો પણ તેને જોઇએ કે એહતેયાત (બચાવ)ને માટે ગોસલ કરે. જ્યારે સ્ત્રી હેજ અને નેફાસથી[3] પાક થાએ છે તો તેના ઉપર ગોસલ ફરજ થાએ છે

હેજની થોડામાં થોડી મુદત ત્રણ દીવસ છે અને વધુમાં વધુ દશ દીવસ છે. એ મુદત્તમાં કોઇ પણ રંગનું લોહી નીકળે તો તે હેજ છે. પણ જ્યારે ધોરૂ પાણી નીકળુ કે હેજ પુરૂં થયુ. ગોસલ કરીને નમાજ પડે. જણવા પછી (ચાલીસ દીવસ સુધી) જેટલા દહાડા લોહી નીકલે નમાજને બંધ રાખે. જ્યારે સુકાઇ જાએ તો નમાજ પડે. પણ જો ચાલીસ દીવસથી વધુ નીકળે તો ગોસલ કરીને નમાજ પડે,

હેજ અને નીફાસમાં નમાજ નહીં પડે, રોજો નહીં રાખે. અને જ્યારે બંધ થઇ જાએ તો નમાજની કજા નથી પણ રોજા જેટલા

3 જણવા પછી જે ખુન વહે છે તેને નીફાસ કહે છે ગુ. મો.

જેટલા ખાધા હોએ તેટલાની કજા કરે, આથી હેજ અને નેફ્રાસ માં જેમાઅ કરવું હરામ છે. પણ ઇસ્તેહાજામાં દુરૂસ્ત છે.[1]

વગર વોજુએ કુરઆન શરીફને હાથ લગાડવું દુરૂસ્ત નથી પણ મ્હોંડે પડવું દુરૂસ્ત છે. અને ગોસલની હાજતવાળાને અને હેજ, નીફ્રાસવાંળીને બંને [2] દુરૂસ્ત નથી. અને મસજીદમમાં જવું તથા કાબા શરીફને ચોતરફ તવાફ કરવો પણ દુરૂસ્ત નથી.

તયમ્મોમનું બ્યાન

જો નમાજીને પાણી નહીં મળે એક માઇલ જેટલું દુર હોએ. અથવા બીમારીથી પાણી નુકસાન કરતું હોએ[3] તો પાક માટીપર તયમ્મોમ કરીને નમાજ પડે. કદી નમાજને છોડે નહીં પ્રથમ નૈયત કરે. કે તયમ્મોમ કરૂં છું નાપાકીને દુર કરવા અને નમાજને દુરૂસ્ત કરવાને માટે ખુદાની નજદીકી મેળવવાને માટે. ફરી નૈયત કરીને બંને હાથ જમીનપર મારીને મ્હોંપર ફેરવે. ફરી (બીજીવાર) જમીનપર મારીને કોહણી સુદ્ધા બંને હાથપર ફેરવે. અને એવી રીતે ફેરવે કે જેટલું મ્હોં, હાથધોવું ફરજ છે તે સર્વ જગ્યા હાથ પોહોંચે. અને જો હાથમાં વીંટી હોએ તો

---

૧ ઇસ્તેહાજા બીમારીના ખુનને કહે છે. હેજનાં ત્રણ દીવસથી કમ અને ૧૦ દીવસથી વધારે અને નેફ્રાસમાં ૪૦ દીવસથી વધારે ઇસ્તેહાજા છે. અને એક હેજથી બીજા હેજ સુધી ઓછામાં ઓછા૧૫ દીવસ પાકીના છે ગુ. મો.

૨ એટલે કુરઆનને હાથ લગાડવુ તથા મ્હોડે પડવુ. ગુ. મો.

૩ એવીજ રીતે કેથે કુઓ હોએ પણ ડોલ દોરડુ નહીં હોએ. અથવા વાવ કે તલાવ હોએ કે કુઆપર ડોલ દોરડુ હોએ પણ ત્યાં વાઘ વરૂની કે દુશમનની બીહીક હોએ. અથવા પાણી એટલું હોએ કે વોજુ ગોસલ કરે તો તે અથવા તેનું જાનવર તરસુ રહે, તો ત્યાં પણ તયમ્મોમ કરવુ દુરૂસ્ત છે. ગુ. મો.

તેને પણ હલાવી દે.

ગોસલ અને વોજુનું તયમ્મોમ એક સરખી રીતનું છે. જેવી રીતે માણસ ગોસલ અને વોજુથી પાક થાએ છે તેમ તયમ્મોમથી પણ પાક થાએ છે. જ્યાં સુધી પાણી નહીં મળે વગર ખટકે નમાજ કુરઆન પડા કરે. જ્યારે પાણી મળ્યુ તય મ્મોમ તુટયુ. અને જે ચીજોથી વોજુ તુટી જાએ છે તેણેથીજ તયમ્મોમ પણ તુટી જાએ છે

જો બદન અથવા કપડુ નાપાક હોએ અને પાક કરવાને પાણી મળતું નથી તો તેવીજ રીતે ફરજ નમાજ પડે. પણ જો સતરને માફક પાક કપડુ મળે તો સર્વ નાપાક કપડા ઉતારીને નમાજ પડે.

નમાજના ફરજો

નમાજના ફરજ ૧૩ છે. ૭ નમાજને બાહારના છે અને ૬ નમાજને અંદરના છે.

બાહારના ૭ આ છે (૧) બદનનું પાક રાખવું (૨) કપ ડાનું પાક રાખવું. (૩) નમાજની જગ્યાનું પાક થવું. (૪) સત ર ઢાંકવું. (૫) વખતપર નમાજ પડવી. (૬) કીબલાના તરફ ઊ ભુ રેહેવું. (૭) નમાજની નૈયત દીલમાં કરવી. એટલે મનમાં સ મજવું કે ફજરની ફરજ પડુ છું.. જબાનથી નૈયત કરવી જરૂર નથી. જોઇએ કરે જોઇએ નહીં કરે.

જો માણસના દેહમાં ફુલ્લો કે જખમ છે અને તે દરેક વખત વહયા કરે છે. અથવા કોઇનો પેશાબ દરેક વખત ટપકે છે, અથવા વાયુ સરા કરે છે. બંધ થતું નથી. અથવા નકસોરી ચાલુ રહે છે બંધ થતી નથી. એવો માણસ દરેક નમાજને વ

ખત તાજુ વોજુ કર્યા કરે. અને વગર ખટકે નમાજ પડા કરે, નમાજ છોડે નહીં. [૧] જ્યારે નમાજનું વખત જશે તો (એનું) વોજુ તુટી જશે.

મરદને દુંટીથી ગુઠણુ સુધી સતર ઢાંકવું ફરજ છે. અને હુર્ર ઓરતને મ્હોં, બંને હથેલી, અને બંને પગ વગર બાકીનું તમામ બદન ઢાંકવું ફરજ છે અને બાંદી ઓરતને પેટ અને પીટથી કે ગુઠણુ સુધ્ધાં ઢાંકવું ફરજ છે અને બાકી મુસ્તહબ છે. જેટલું ઢાંકવુ ફરજ છે તેમાંથી કોઇ પણ અજો (અવ્યવ)ની ચોથાઇ નમાજમાં ખુલી જાએ તો નમાજ તુટી જાએ છે જેમકે રાનની ચોથાઇ, જકરની[૨] ચોથાઇ જોલયાની ચોથાઇ, ઢગરાની ચોથાઈ. અથવા ઓરતના બાલની ચોથાઇ અથવા કોઇ બીજી (ચીજની ચોથાઇ) કયેથી ખુલી જાએ તો નમાજ તુટી જાએ છે. જે માણસને કપડુ મયસ્સર નહીં હોએ તે નાંગો નમાજ પડે. પણ નમાજને છોડે નહીં; કેમકે નમાજ છોડવાને ઘણો અજાબ છે. જે માણસની પાસે પાગડીજામો કુડતો ઇજાર હોએ તેને ટોપીથી અથવા એખલી ઇજારથી નમાજ પડવી મકરૂહ છે. સવાબ કમ થાએ છે. પણ ફરજ જેટલું સતર ઢંકાયુ હોએ તો એથી નમાજ જતી નથી.

જો નમાજી જંગલમાં એવી જગ્યા પોહોંચે કે કીબલો જ

---

૧ જો કોઇ માણસની આંખ દુઃખવા આવી હોએ કે કોઇ બીજી બીમારી હોએ અને તેથી ચીપણુ કે પાણી હમેશ વેહતુ હોએ, તેને જરૂર છે કે તે દરેક નમાજને માટે વોજુ અથવા તયમ્મોમ કર્યા કરે કેમકે જે ચીજ આંખ અથવા કાનમાંથી દરદની સાથે નીકળે તેથી વોજુ તુટી જાએ છે. એ મસલાનો ખુલાસો દુરૂલ મુખતારમાં છે પણ આ જમાનાના લોકો એથી તદન અંજાણ છે. ગુ. મો.

૨ પુરૂષની પેશાબની જગ્યા. ગુ. મો.

ણાય નહીં ઝાડી હોએ કે અંધારી રાત હોએ તેથી. અને કોઇ આદમી તેને નહીં દેખાય કે તેને પુછે, તો એવી જગ્યા (કીબલા માટે) અટકલ કરે. જે તરફ તેનું હૃદય (દીલ) શાહેદી આપે તે તરફ નમાજ પડે વગર અટકલે નમાજ દુરૂસ્ત નથી. અને જો ઘણા માણસો હોએ તો દરેક માણસ પોતાની અટકલે નમાજ પડે.

નમાજના વખતો પ્રખીયાત [૨] છે પણ મુસ્તહબ એમ છે કે સોબ્હની નમાજ જરાવાર લગાડીને પડે. અને ગરમીના દીવસમાં જોહરની નમાજ જરા મોડેથી પડે. અને વાદલાના દહાડામાં મગરેબની નમાજ વાર લગાડીને પડે. અને એશાની નમાજ થોડી રાત વીતેથી પડે. અને બાકીની નમાજો પ્રથમ વખતમાં પડવી બેહતર છે. જે વખતે સુર્ય નીકળે અને જે વખત ઠીક બપોર થાએ અને જે વખત સુર્ય ડુબે, ત્યારે નમાજ પડવી દુરૂસ્ત નથી ન ફરજ અને ન નફલ અને ન જનાજાની અને ન સીજદો તેલાવતનો. પણ જેણે અસરની નમાજ નહીં પડી હોએ તે ના

---

૨ ફજરનું વખત સુબ્હે સાદેક નીકળવાથી તે આફતાબ નીકળવા સુધી રહે છે જોહેરનુ વખત સુર્ય ઢલવા પછીથી તે સાયા અસલી સીવાય બે સાયા સુધી રહે છે એટલે ઠીક બપોરે જે ઓલો પડે છે તેટલો અંદાજો બાદ કીધા બાદ દરેક ચીજનો બેવડો ઓલો પડે તો જોહરનું વખત પુરૂં થાએ છે. અને આ મસલો ઈમામ આજમ (રહ)ના મજહબ પ્રમાણ છે. અને ઇમામ અબુ યુસોફ તથા ઇમામ મોહંમદ (રહ)ના મજહબ પ્રમાણે એક સાયો થયેથી જાહેરનું વખત સમાપ્ત થાએ છે. અને મક્કામાં આજ કાલ એપરજ અમલ છે. કેમકે ત્યાં એક સાયા પછી અસરની નમાજ પડે છે અને અસરનું વખત જોહર પછીથી તે સુર્યાસ્ત સુધી છે. અને મગરેબનું વખત સુર્યાસ્તથી તે શફક કેહતા લાલી ડુબવા સુધી છે. અને ઈશાનુ વખત મગરેબ પછીથી તે સુબ્હ સાદેક નીકળવા સુધી છે. ગુ. મો.

ચારીએ સુર્ય ડુબતાં પડી લ્યે. સુબ્હની નમાજ પછી[3] અને સુર્ય નીકળવા પહેલાં તથા અસરની નમાજ પછી અને સુર્ય ડુબવા પેહેલાં નફ્લો પડવી મકરૂહ છે પણ કજા નમાજ દુરસ્ત છે.

નમાજ અંદરના ફરજ

(૧) તકબીર તહરીમા એટલે **અલ્લાહો અકબર** કહીને નમાજ શોરૂઅ કરવી (૨) કેયામ એટલે ઉભા રહીને નમાજ પડવી (૩) કેરાઅત એટલે નમાજમાં કંઇ કુરઆન શરીફ પડવું. (૪) રોકુઅ (૫) દરેક રકઅતમાં બે સીજદા કરવા. (૬) આખરી કાએદો એટલે નમાજની આખરમાં અત્તહીય્યાત જોગું બેસવું.

ફરજ નમાજ અને વીતર બીમારી વગર બેસીને પડવી દુરસ્ત નથી. અને સુંનત, નફ્લને બેસીને પડવા પણ દુરસ્ત છે પણ ઉભા રહીને પડવી ઘણો સવાબ છે †

આ ૧૩ ફરજ નમાજના છે. એમાંથી એક પણ છોડી દે તો નમાજ તુટી જાએ છે ફરીસેથી નમાજ પડે.

ઇમામ આજમ (રહ) સાહેબના મજહબમાં કુરઆનની એક આયત નમાજમાં પડવી ફરજ છે અને એક આયતથી વધારે પડવું વાજેબ છે અથવા સુંનત છે. પણ બીજા ઇમામોના મજહબમાં પુરી અલહમ્દો પડવી ફરજ છે. કેરાઅત ફરજ નમાજની બે રકઅતમાં ફરજ છે અને બાકીમાં સુંનત છે. અને વીતર, સુંનત, અને નફ્લની દરેક રકઅતમાં કેરાઅત ફરજ છે.

---

૩ સુબ્હ સાદેક નીકલયા પછી બે રકઅત સુંનતથી વધારે કંઇ નફ્લ પડવી મકરૂહ તથા બીદઅત છે. ગુ. મો.

† ઉભા રહીને પડવાથી પુરો સવાબ મળે છે અને બેસીને પડવાથી અરધો સવાબ મળે છે. કેટલાકો એવું સમજે છે કે નફ્લ એ બેસીનેજ પડવી એ તેમની ભુલ છે. ગુ. મો.

નમાજના વાજેબ

નમાજના વાજેબ ૧૪ છેઃ-(૧) પુરી અલહમ્દો પડવી. (૨) અલહમ્દો પછી સુરત મેળવીને પડવી. (૩) રૂકુ તથા સીજદામાં વાર લગાડવી. (૪) રોકુ કરીને સાધો ઊભો રહી ફ્રી સીજદામજવું[1] (૫) એક સીજદો કરીને બેઠા પછી બીજે સીજદો કાંરવો[2] (૬) નમાજની વચ્ચે અત્તહીય્યાતને વાસતે બેસવું (પેહેલા કાયદામાં બેસવું) (૭) અત્તહીય્યાત બંને કાયદામાં પડવી.[3] (૮) જ્યાં પુકારીને પડાય છે ત્યાં ઇમામે પુકારીને પડવું. અને જ્યા આહીસતા પડાય છે ત્યાં આહીસતા પડવું. (૯) નમાજની આખરમાં અસ્સલામો અલેકુમ વરહમતુલ્લાહ[4] કેહવું.

---

૧ આ ઉભા રેહવાનું નામ કોમો છે ગુ. મો.

૨ આ બેસવાનું નામ જલસો છે કોમા તથા જલસાને કેટલીક કીતાબોમાં સુંનત મોઅક્કદા લખ્યા છે અને કેટલીકમાં વાજેબ પણ વાજેબવાળી વાત મજબુત હોવાથી કર્તાએ એ બંનેને વાજેબમાં દાખલ કીધા છે. ગુ. મો.

૩ અ-તહીય્યાત ઘણી રીતે પડાય છે પણ મશહુર આ છે “અ-તહીય્યાતો લીલ્લાહે વસ્સલવાતો વ-તય્યેબાતો અસ્સલામો અલેક અય્યોહંનબીયો વરહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહુ. અસ્સલામો અલેના વ અલા ઈબાદી-લ્લાહી-સ્સાલેહીન અશહદો અંલ્લાએલાહ ઈલ્લ-લ્લાહો વ અશહદો અંનાં મોહંમદં અબ્દોહુ વ રસુલોહુ” અર્થઃ સર્વ બંદગી જુબાનની અલ્લાહને માટે છે. અને સર્વ બંદગી બદનની તથા સર્વ બંદગી પવિત્ર માલની (અલ્લાહને માટેછે) સલામ તારાપર થાઓ ઓ નબી અને અલ્લાહની રહમત તથા તેની બરકત (થાઓ) સલામ અમારાપર તથા સવ સારા બંદાઓપર થાઓ. હું શાક્ષી આપું છું કે અલ્લાહ સિવાઇ કોઈ પુજ્ય નથી. અને હું શાક્ષી આપું છું કે મોહમંદ તેનો બંદો છે અને તેનો રસુલ છે ગુ મો.

૪ અર્થ તમારી ઉપર સલામ તથા ખુદાની રહમત થાઓ. ગુ. મો.

(૧૦) વીતરમાં દોઆ કોનુત[૫] પડવી (૧૧) બંને ઇદોની નમાજમાં છ છ તકબીરો કેહવી. (૧૨) ચાર રકઅત (કે ત્રણ રકઅત) ફરજમાંથી આગલી બે રકઅતને કેરાઅત માટે ઠેરવવી. (૧૩) જે ફરજ કે દરેક રકઅતમાં અનેકવાર આવે છે (જેમકે સીજદો) તેમાં તરતીબની સંભાલ રાખવી. (૧૪) દરેક વાજેબમાં તરતીબની સંભાલ રાખવી

આ સર્વ ૧૪ વાજેબ થયાં તેમાંથી જો જાણી બુજીને એક પણ છોડી દેશે તો નમાજ જતીતો નહીં રેહશે પણ (સખ્ત રીતે) મકરૂહ થશે અને તુટવા જેવી થશે. વાજેબ છે કે એ નમાજને ફરીથી પડે. અને જો એ વાજેબોમાંથી એક અથવા બે

---

૫ દોઆ કોનુત આ છે "અલ્લાહુમ્મા ઇન્ના નસ્તઈનોક વ નસતગફેરોક વ નુઅમેનો બેક વ નતવકકલો અલૈક વ નુસની અલૈકલ-ખેર વ નશકોરોક વ લાનકફોરોક વ નખલોઓ વ નતરોકો મંયફ્જોરોક અલ્લાહુમ્મા ઈય્યાક નાબોદો વ લક નોસલ્લી વ નસજોદો વ ઈલૈક નસઆ વ નહફેદો વ નરજુ રહમતક વ નખશા અઝાબક ઇન્ન અઝાબક બીલ કુફ્ફારે મુલહેક" અર્થ:—ઓ અલ્લાહ અમો તારાથી મદદ માંગીએ છીએ. અને તારેથી બખ્શીશ માંગીએછીએ. અને તારાપર ઇમાન લાવીએ છીએ, અને તારાપર ભરોસો રાખીએછીએ અને તારી ભલી તારીફ કરીએછીએ. અને તારો ઉપકાર માનાએછીએ. અને તારો નકાર અમો કરતા નથી. અને જે તારી નાફરમાની કરે છે તેને અમો દુર કરીએ છીએ (તેને) તજીએછીએ. ઓ અલ્લાહ અમો તારીજ બંદગી કરીએછીએ અને તારીજ નમાજ પડીએછીએ અને સીજદો કરીએછીએ અને તારીજ તરફ દોડીએછીએ અને ખીજમતમાં હાજરછીએ. અને રહમતની આશા રાખીએછીએ અને તારા અઝાબથી ડરીએછીએ બેશક તારો અઝાબ કાફેરોને લાગનાર છે" આ અર્થ યાદ રાખવા તથા તેપર ધ્યાન આપવું ઘણું ઉપયોગી છે. આથી તમો સમજશો કે હજરતનું ફરમાન છે કે દરેક ખુદાથી આશા રાખે અને તેનો ભય પણ રાખે. એવોજ હાલ પીર પેગમ્બરનો છે. ખુદાથી નડર થવું કુફર છે તેમ ખુદાથી નીરાસ થવું પણ કુફર છે. ગુ મો.

કથી વધારેને ભુલથી છોડું છે અને નમાજની આખરમાં સીજદો સહોનો કીધો છે તો તે નમાજ સહી થઇ. અને જો સીજદો સહોનો નહી કીધો છે તો વાજેબ છે કે એ નમાજ ફરીથી પડે. પણ જો ફરીથી નમાજ નહીં પડી તો ફરજ અદા થયું પણ વાજેબ તરક થવાનો ગુનોહ માથે રહે છે.

સહોનો સીજદો એ આવી રીતે થાએ છે કે જ્યારે આખર(ના કાયદા)ની અ-તહીય્યા પડી રહે તો સલામ ફેરવીને બે સીજદા કરે ને ફરી અતહીય્યાત, દોરૂદ, અને દોઆ પડીને સલામ ફેરવે.

દરેક મુસલમાન પર લાજેમ છે કે અલહમ્દો અને કેટલીક કુરઆનની સુરતો અને જે ચીજ નમાજમાં પડાએ છે તેને ખુબ સહી કરીને (ખરા ઊચ્ચારથી) યાદ કરે. * અને નહીં તો ગુનેહગાર થશે એટલુંજ નહીં પણ કેટલીક ગલતીયોથી નમાજ જાએ છે.

જો અલહમ્દોથી પેહેલાં ભુલથી સુરત અથવા એક આયત પડી ગયો તો સહોનો સીજદો વાજેબ થશે. જો અલહમ્દો પછી પેહેલી અથવા બીજી રકઅતમાં સુરત પડવી ભુલી ગયો તો ત્રીજી અથવા ચોથીમાં અલહમ્દોને પછી સુરત પડે અને સહોનો સીજદો કરે.

ઇમામ ઉપર વાજેબ છે કે સુબ્હ, મગરેબ, ઇશા, જુમઆ, અને ઇદોની બે રકઅતમાં અને તમામ તરાવીહમાં કીરાઅત પુકારીને પડે. ફરી તે અદા નમાજ પડતો હોએ કે કજા પડતો હોએ. જો ભુલીને આહીસતા પડશે તો સહોનો સીજદો કરે.

---

* એનો તેના અર્થ યાદ કરી તેપર ધ્યાન આપે એ ઘણું અગત્યનું છે. ગુ. મો.

અને એકલા પડનારને અખ્તીયાર છે. જોઇએ તો એ નમાજોમાં પુકારીને પડે જોઇએ તો આહીસ્તા પડે. પણ વખત પર જો તે નમાજ પડે છે તો તેને પુકારીને પડવુ બેહતર છે. અને જો એકલો કજા પડતો હોએ તો આહીસ્તા પડે પુકારીને જાએજ નથી.[1] અને જોહર અને અસરની નમાજમાં તથા દીવસની નફ્લોમા સર્વે[2] આહીસ્તા પડે. પુકારીને પડવું દુરસ્ત નથી.

અને જો બે રકઅત પડીને અત્તહીય્યાતને માટે બેસવું ભુલી જાએ તો જ્યા સુધી તે ઉભો નહીં થયો છે તો બેસી જાએ અને અત્તહીંયાત પડે સહોનો સીજદો કરવો લાજમ નથી. અને જો સીધો ઉભો થઇ ગયો છે તો ફરી બેસે નહીં, છેવટમાં સહોનો સીજદો કરે. અને જો ફરી બેસી જશે તો નમાજ તુટી જશે.[3] અને જો ચાર રકઅત પડીને પાંચમી (રકઅત)ને માટે ઉભો થયો, અને અતહીય્યાત ભુલી ગયો તો જ્યા સુધી પાંચમી રકઅતનો સીજદો નહીં કીધો છે તો બેસી જાએ, ને અત્તહીય્યાત પડે. અને સહોનો સીજદો કરીને સલામ ફેરવે. એટલે નમાજ દુરસ્ત થઇ. અને જો પાંચમી રકઅતનો સીજદો કીધો છે તો એ નમાજ ફરજ બાતલ થઇ તે નફલ બની ગઇ. જોઇએ તો અત્તહીય્યાત પડીને સહોનો સીજદો કરીનેસલામ ફેરવે, હવે ચાર રકઅત થઇ, અને એક રકઅત નકામી

---

૧ કારણ કે નમાજનું કજા કરવુ ગુનોહ છે અને ગુનહને જાહેર કરવું દુરસ્ત નથી એજ માટે દુરૂલ મોખ્તારમાં છે કે કજા નમાજને મસજીદમાં નહીં પડે. ગુ. મો.

૨ એટલે ઇમામ તથા એકલો પડનાર

૩ કેમકે તેણે ફરજને અફરજ માટે તજ્યુ. પણ દુરૂલ મોખ્તારે બહરૂર્રાએક વગેરેથી નકલ કીધી છે કે જો બેસી પણ જાએ તોએ નમાજ તુટતી નથી. હા, સહોનો સીજદો કરવો લાજેમ છે. ગુ. મો.

થઇ, અને જો ચાહે તો પાંચમીની સાથે એક બીજી રકઅત પડી ને છ પુરી કરીને સહોને સીજદો કરે ને સલામ ફેરવે. હવે છ એ રકઅતો નફલ થઇ જશે. અને જો ચાર રકઅત. પછી અત્ત હીય્યાત પડીને ભુલથી પાંચમી રકઅત તરફ ઉભો થઇ ગયો છે તો જ્યારે યાદ આવે બેસી જાએ અને સહોનો સીજદો કરીને સલામ ફેરવે. (ફરજ પુરી થશે.) અને જો પાંચમી રકઅત પડીને છઠી રકઅત તેની સાથે મેળવીને સહોનો સીજદો કીધો અને સલામ ફેરવી તોપણ નમાજ સહી થશે. ચાર ફરજ અને બે નફલ થઇ.

નમાજની સુંનતોનું બયાન

નમાજમાં સુંનત મોઅક્કદા ૧૨ છે (૧) રફ્અ યદેન એટલે નમાજ શોરૂ કરવાને વખતે બંને હાથોને કાન સુધી ઉઠાવવા. (૨) બંને હાથો બાંધીને નમાજ પડવી. (૩) સુબહાનક-લ્લાહુમ્મા વ બે હમ્દેક વ તબારક–સમોકા વ તઆલા જદદોક વ લાએલાહ ગેરોક[૪] પેહેલી રકઅતમાં પડવું (૪) અઉજો બીલ્લાહે મેન–શ્શૈતાની–રૅજીમ[૫] પેહેલી રકઅતમાં પડવું (૫) દરેક રકઅતમાં બીસ્મીલ્લાહી–રૅહમાની રૅહીમ પડવી[૬] (૬) ઇનતેકાલાતની તકબીર કહેવી એટલે ઊઠતાં બેસતાં અલ્લાહો અકબર[૭] કેહવું (૭) રોકુમાં

---

૪ અર્થ—તારી હમ્દની સાથે એ અલ્લાહ તારી પાકી બયાન કરૂં છું અને તારૂં નામ ઘણું ખુબીનું છે. અને તારી અજમત (મોટાઈ) ઊંચી છે. અને તારા વગર કોઈ પુજ્ય (માબુદ) નથી. ગુ. મો.

૫ અર્થ—બચાવ ચાહું છું હું ખુદા (ના નામ)ની સાથે ધુતકારેલા શેતાનથી

૬ અર્થ—ખુદાના નામથી જે મોટો મેહેરબાન રહમ કરતા. ગુા. મો.

૭ અર્થ—અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે ખુદા સીવાઇ જે કાઇ છે તે સર્વ તેના દાખેલ તેના મોહતાજ છે ખુદાને કોઈની પરવા નથી. ગુા. મો.

ત્રણુ વાર કે પાંચવાર કે સાત વાર સુબ્હાન રબ્બીયલ અઝીમ[૮] કેહવું (૮) સમેઅ-લ્લાહો લેમન હમેદહ રબ્બના લકલ હમ્દ[૯] કેહવું (૯) સીજદામાં ત્રણુ વાર કે પાંચ વાર કે સાત વાર સુબ્હાન રબ્બીયલ. આલા[૧૦] કેહવું. (૧૦) અત્તહીયાત પછી દોરૂદ "અલ્લાહુમ્મા સલ્લે અલા મોહંમદીવ વ અલા આલે મોહંમદીન કમા સલ્લૈત અલા ઇબરાહીમ વ અલા આલે ઇબરાહીમ ઇન્નક હમીદુમ-મજીદ અલ્લાહુમ્મા બારેક અલા મોહંમદીવ-વ અલા આલે મોહંમદીન કમા બારકત અલા ઇબરાહીમ વ અલા આલે ઇબિરાહીમ ઇન્નક હમીદુમ-મજીદ[૧૧]" પડવું (૧૧) આ દોરૂદ પછી દોઆ પડવી **"અલ્લાહુમ્મા ઇન્ની અઉઝો બેક મીન અઝાબે જહંનમ વ ઉઝો બેક મીન અઝાબીલ કબ્રેવ અઉઝો બેક મીન ફીતનતીલ મસીહીદ-દજ્જાલ વ અઉઝો બેક મીન ફીતનતીલ મહયા વલ મમાતે અલ્લાહુમ્મા ઇન્નીં અઉઝો બેક મીનલ માસમે વલ મગરમે"**[૧] જેને આ દુઆ નહીં આવે તે બીજી

---

૮ અર્થ—પવિત્રાઈ છે મારા પરવરદીગાર મોટાઇવાળાને. ગુ. મો.

૯ અર્થ—જેણે ખુદાની હમ્દ કીધી (તારીફ કીધી) તેની વાત તેણે સાંભળી (કબુલ કીધી) આ પરવરદીગાર તનેજ સઘ તારીફ છે. ગુ મો.

૧૦ અર્થ—પાકી છે મારા પ્રવરદીગાર ઊંચી પદવીવાળાને. ગુ. મો.

૧૧ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું ખાસ રહમત મોહંમદ પર તથા મોહંમદની આલ ઉપર મોકલ જેવી કે તેં ખાસ રહમત ઈબરાહીમ પર તથા ઈબરાહીમની આલ પર મોકલીછે. ખચીત તું સરહાએલો બુઝુરગીવાળો છે. ઓ અલ્લાહ તું બરકત આપ મોહમદને તથા તેમની આલને જેવી કે તેં બરકત આપી છે ઈબરાહીમને તથા ઇબરાહીમનીં આલને બેશક તું સ્તુતી પાત્ર બુઝુરગીવાળો છે. ગુ મો.

૧ ઓ અલ્લાહ હું તારી પાસે પનાહ માંગું છું જહંનમના અઝાબથી. અને તારી પાસે પનાહ માંગું છું કબરના અઝાબથી. અને તારી પાસે પનાહ માંગું છું મસીહ દજ્જાલના ફીતનાથી અને તારી પાસે પનાહ માંગું છું જીવવા મરવાના ફીતનાથી. ઓ અલ્લાહ તારી પાસે પનાહ માંગું છું ગુનાહ અને કરજદારી (અથવા દંડ)થી ગુ મો.

કાઇ દુઆ કુરઆનમાંથી અથવા હદીસમાંથી (કે કુરઆન હદીસને મલતી બીજી કાઇ દોઆ) યાદ કરીને દોરૂદ પછી પડે. (૧૨) અલહમ્દો પછી આમીન કેહવી.

આ ૧૨ સુંનતો નમાજમાં મોઅકકદા છે અને એ વગર બીજી કેટલીક ચીજો છે કે જે કેટલીક કીતાબોમાં સુંનત લખાઇ છે અને કેટલીકમાં મુસ્તહબ. જો આ બધી સુંનતો નમાજમાં બજાવી લાવશે તો નમાજ પુરી થશે અને જો એમાંની કોઇ સુંનતને છોડી દેશે તો નમાજ સહી છે પણ મકરૂહ થશે. એટલે સવાબ ઓછો થઇ જશે.

સુંનત નમાજ અને નફ્લ એટલા માટે ઠેરવાએલી છે કે જો ફ્રરજ નમાજમાં કોઇ નુકસાની કે હરકત પડે તો કેયામતને દીવસે સુંનત અને નફ્લથી પુરી કરે અને તે શખ્સની નજાત થાએ. માટે દરેક ઇનસાનને લાજેમ છે કે ફ્રરજોને અદા કરવામાં ઘણી કોશીશ કરે. સર્વ કાર–બાર તજીને ફ્રરજ અદા કરે. જો નમાજનું વખત સંકોચાયુ હોએ અથવા બીમારીથી નમાજ પડવી મુશકેલ પડે અથવા સફ્રરમાં કાફ્લો જતો રેહતો હોએ તો ફ્રરજને અદા કરે. બાકી નમાજ (સુંનત મુસ્તહબ)ની ફુરસ્ત મળે તો તેને પણ અદા કરે નહીં તો ખેર. કેમકે કેયામતને દીવસે ફ્રરજના તરક કરવાથી ઘણો અજાબ થશે. અને વાજેબના છોડવાથી પણ અજાબ થશે, પણ ફ્રરજથી ઓછો. અને સુંનતના છોડવાથી કેયામતને દીવસે તેના પર ગુસ્સો કરસે ઝણુકી આપશે. પણ સખ્ત અજાબ કરશે નહીં. અને મુસ્તહબ નફ્લને છોડનાર (પર જરાએ દોશ નથી પણ) મોટી પદવી મેળવવાથી મહરૂમ (અભાગ્ય) રેહશે.

જમાઅતનું બયાન

નમાજ જમાઅતથી પડવી સુંનત મોઅકકદા છે. એટલુંજ નહીં પણ કેટલાક ઓલમાઓના મત પ્રમાણે વાજેબ છે, [૨] મુસલમાનોપર લાજેમ છે કે જમાઅતની ઘણી સંભાલ રાખે. જો જમાઅતથી એક નમાજ પડશે તો ૨૭ નમાજનો સવાબ મળશે અને ફરજ નમાજ મસજીદમાં પડે. જો ઘરમાં અથવા દુકાનમાં પડશે તો એક નમાજનો સવાબ મળશે. અને જો મોહોલ્લાની મસજીદમાં પડશે તો ૨૫ નમાજનો સવાબ મળશે અને જો જુમઆ મસજીદમાં પડશે તો ૫૦૦ નમાજનો સવાબ મળશે, અને જો મસજીદે અકસામાં પડશે તો ૧૦૦૦ નમાજનો સવાબ મળશે. અને જો રસુલુલ્લાહ (સલ)ની મસજીદમાં પડશે તો ૫૦૦૦૦ નમાજનો સવાબ મળશે અને જો કાબા શરીફની મસજીદમાં પડશે તો ૧૦૦૦૦૦ નમાજનો સવાબ મળશે.

ઈમામતનું બયાન

ઇમામત એવો આદમી કરે કે જે બધી જમાઅતના લોકોમાં દીની ઇલમ વધારે રાખતો હોએ, અને કુરઆન શરીફ ખુબ સહી પડતો હોએ. જો ઇમામ જાહેલ હશે તો પોતાની ત

---

૨ પાંચ વખતની નમાજમાં જમાઅતથી નમાજ પડગી સુંનત છે પણ દુરૂલ મુખ્તારમાં જમાઅતથી નમાજ પડવાને વાજેબ લખ્યું છે તથા વાજેબ થવાને ટેકો આપ્યો છે. જોમઆ અને ઈદમાં જમાઅત શરત છે. અને તરાવીહમાં સુંનતે કીફાયા છે અને રમજાનની વીતરમાં એક કોલ પ્રમાણે મુસતહબ છે. અને એક કોલ પ્રમાણે પાછલી રાતમાં એકલા વીતર પડવી મુસતહબ છે. અને રમજાન વગર બીજા દીવસોમાં વીતરને જમાઅતથી પડવી તથા લોકોને ભેગા કરી નફલ જમાઅતથી પડવી મકરુહ છે ગુ મો.

થા સર્વ મુકતદીયોની નમાજ અકારત કરશે. જે માણસના મજહબમાં ખલલ હોએ [૩] તેને પાછલ નમાજ મકરૂહ છે. અને ફાસેકની પાછલ પણ નમાજ સહી છે પણ મકરૂહ છે. ફાસેક તે શખ્સ છે કે જેણે કબીરો (મોટો) ગુનોહ કીધો હોએ અથવા સગીરા (નાહલા) ગુનાહની ટેવ કરી હમેશ કર્યા કરતો હોએ. ના બાલેગ છોકરાની પાછળ નમાજ સહી નથી. પણ તરાવીહમાં કેટલાક ઓલમાઓએ દુરૂસ્ત રાખી છે અને કેટલાકોએ (તરાવીહમાં પણ) દુરૂસ્ત નહી રાખી. જો ઇમામ બીમારીથી બેસીને નમાજ પડે અને મુકતદીઓ ઊભા રહીને નમાજ પડે. અથવા ઇમામ કોઇ કારણસર તયમ્મોમ કરે, અને મુકતદીયો વોજુ કરીને પડે તો તે દુરૂસ્ત છે. અને સર્વની નમાજ સહી છે. સફની પાછલ જુદો થઇને એક આદમીનું ઊભુ રેહવું મકરૂહ તથા ઘણુ બુરૂ છે

સુંનત આવી રીતે છે કે જ્યાં સુધી આગલી સફ ભરાએ નહીં ત્યા સુધી પાછલ કોઇ ઉભો રહે નહીં. અને જો સફમાં જગ્યા નહીં રહે તો એક આદમીએ સફમાંથી નીકળીને પાછલાની પાસે આવીને બે થવું જોઇએ, તેને એકલો મુકે નહીં. મુકતદીઓ ખાંધાથી ખાંધો મેળવીને બરાબર ઉભા રહે, વચમાં જગ્યા છોડે નહીં, અને પગને આગલ પાછલ કરીને સફ વાંકી કરે નહીં; કેમકે એ ઘણુ બુરૂ છે.

અજાનનું બયાન

ફરજ નમાજોને માટે અજાન કેહવી સુંનત છે ફરી તે વ

---

૩ રસુલુલ્લાહ (સલ)થી પ્રખીયાતીમાં આવેલા આકીદાથી કોઈ શુબ્હને લીધે વિરૂધ્ધ પડયો હોએ અને તેવા અકીદાથી કુફરે નહીં પુગ્યો હોએ તો તેવા બીદઅતીની પાછળ નમાજ મકરૂહ છે. અને જો તે અકીદો કુફરે પુગાવતો હોએ તો તેની પાછલ નમાજ દુરૂસ્ત નથી. ગુ મો.

ખનપર પડે કે કજા હોએ. અને મોસાફેર જંગલમાં પણ અજાન કહીને નમાજ પડે. અને જોઇએ તો (તે મુસાફેર) ફકત એકામત કહે

બાંગી જ્યારે **અલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર**[1] કહે તો સાંભળનારો પણ તેને પાછલ તે કહે. જ્યારે તે કહે **અશહદો અલ્લા એલાહ ઈલ્લ-લ્લાહ અશહદો અલ્લા એલાહ ઈ-લ્લ-લ્લાહ**[2] એ પણ (એને) કહે. જ્યારે તે કહે **અશહદો અન્ના મોહંમદ-રસુલુલ્લાહ અશહદો અન્ના મોહંમદ-રસુલુલ્લાહ**[3] એ પણ (એને) કહે. જ્યારે તે કહે **હૈય અલ-સ્સલાહ હૈય અલ-સ્સલાહ**[4] તો એ કહે લાહવલ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બીલ્લાહ [5] જ્યારે તે કહે **હૈય અલલ ફલાહ હૈય અલલ ફલાહ**[6] તો એ કહે **લા હવલ વલા કુવ્વત ઈ-લ્લા બોલ્લાહ** જ્યારે તે કહે **અલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર લાએલાહ ઈલ્લ લ્લાહ** એ પણ એને કહે. જે કોઇ અજાન પછી કલેમહ શહાદત પડીને આ દોઆ પડશે "અલ્લા

---

૧ અર્થ—ખુદા સર્વથી મોટો છે.ચાર વાર કહે. ગુ. મો.

૨ અર્થ—હું શાક્ષી આપું છું કે ખુદા વગર કોઇ પુજ્ય નથી તેના સિવાય કોઇની બંદગી નથી. ગુ મો.

૩ અર્થ—હું શાહેદી આપું છું કે હજરત મોહંમદ (સલ) અલ્લાહના રસુલ છે. ગુ. મો.

૪ અર્થ—તમો નમાજ પડવા આઓ ગુ. મો

૫ અર્થ—ગુનાહથી ફરવાની તાકત અને બંદગી કરવાની શકિત ખુદાથીજ છે. ગુ મો.

૬ અર્થ—તમો છુટકારા માટે અથવા મતલબ લેવાને આવો.

હુમ્મા રબ્બ હાજીહીદ **દઅવતીત-તામ્મતે વસ્સલાતીલ** **કાએમતે** આતે **મોહંમદની-લવસીલત વલફદીલત** વદર જત-ર્ઈરીઅત **વબ્અસહો મકામ-મ્મહમુદની-લ્લજી વ અ** **ત્તાહુ** વરજુકના શફાઅત હુ યવમલ-કેયામતે **ઇન્નક લા તુખલે ફુલ મીઆદ**"[૭] તો હકક તઆલા તેના ગુનહ બખ્શશે અને હજ રત (સલ) તેની શફાઅત કરશે. જેવી રીતે અઝાનનો જવાબ છે તેવીજ રીતે એકામતનો જવાબ પણ છે. પણ જ્યારે મોઅ જ્જેન કહે **કદ કામનીસ્સલાહ** તો એ કહે **અકામહ-લ્લાહો વ અદામહા**[૮] અજાન પછી જે ચાહેતે દોઆ કરે કબુલ થવા ની આશા છે

અજાન સાંભલીને નમાજ માટે આહીસ્તા આહીસ્તા ચાલી ને આવે દોડતા આવવું નહીં કે બુરૂં છે અને જમાઅતને માટે પણ દોડીને ચાલે નહીં

નમાજ પડવાની રીત

જ્યારે કોઈ માણુસ ચાહે કે તે સારી રીતે નમાજ પડે એવી રીતે કે જેમાં ફરજ વાજેબ સુંનત અને મુસ્તહબ સર્વ અદા થાએ અને મકરૂહથી કોરો રહે તો તે નમાજ આવી રીતે

---

૭ અર્થ--"ઓ અલ્લાહ' આ સંપુરણ દોઆ તથા કાએમ રેહ નાર નમાજના સાહેબ ! તું મોહંમદને ઉંચો મરતબો અને બુજુરગી આપ. અને તેને મકામે મહમુદે પોહોંચાવ કે જેનો તેં તેને વાએદો આપ્યો છે. અને તું વાએદા વિરૂધ્ધ કરતો નથી." આ દોઆમાં મોટા અક્ષરે લ ખાયલા શબ્દો હજરત (સલ)ના કહેલા છે અને જે નાહલા અક્ષરો થી લખાયલાછે, તે શબ્દો કલપીત છે જેવુ કે મીરકાતમાં છે. ગુ. મો.

૮ અર્થ—ખુદા એને કાએમ અને દાએમ રાખે

છે કે અજાન કહે અને તે પછી એકામત એટલે તકબીર થાએ. અને **હૈય અલ-સ્સાહ** ને વખતે ઇમામ ઉઠે અને દીલને ખુદાના તરફ કરીને નૈયત કરે. અને **કદ કામતી-સ્સલાહને** વખતે બંને હાથોને કાન સુધી ઉચકીને **અલ્લાહો અકબર** કહે. અને મુકતદી ઇમામ પછી **અલ્લાહો અકબર** કહે. અને ઓરતો ખાભા સુધી હાથ ઉચકે. અને જમણો હાથ ડાબા હાથના ઉપર મરદ ડુંતીને નીચે અને ઓરત છાતી ઉપર ઇમામ આજમ (રહ) ના મજહબ પ્રમાણે બાંધે. અને બીજા ઓલમા (ઇમામો) નાં મજહબમાં મરદો પણ છાતી ઉપર બાંધે. અને ઇમામ હોએ અથવા મુકતદી હોએ અથવા એકલો પડનાર હોએ સર્વ આહીસ્તાથી **સુબ્હાનક-લ્લાહુમ્મા** પડે. ફરી ઇમામ અને એકલો પડનાર **અઊજો બીલ્લાહે મીનશશેતાની રંજીમ અનેબીસ્મીલ્લાહ** આહીસ્તા પડે. મુકતદી ફરી (સુબ્હાનક-લ્લાહુમ્મા પડા પછી) ન પડે. ફરી ઇમામ તથા એકલો નમાજ પડનાર અલહમ્દો પડે. અને સર્વ નમાજી ઇમામ કે મુકતદી જો ઇમામની અલહમ્દો સાંભળી છે તો ઇમામ આજમ (રહ)ના મજહબ પ્રમાણે **આમીન** આહીસ્તા કહે. ફરી ઇમામ તથા એકલો નમાજ પડનાર સુરત પડે, અને મુકતદી ચુપકો રહીને સાંભળા કરે. જયારે કેરાઅત પડી રહે તો **અલ્લાહો અકબર** કેહતો રોકુઅમાં જાએ. અને મુકતદી ઇમામના પછી રોકુ કરે. અને બંને હાથની આંગલીઓ પોહોલી રાખીને બંને ગુઠણોને મજબુત પકડે. અને કામઠી (કમાન)ના ચીલ્લા (કમાનની દોરી કે તાંત)ની માફક બંને હાથોને સીધા રાખે. અને માથું, કમર, અને ઢગરા બરાબર રાખે. માથું ઉચું નીચું થાએ નહીં. અને ત્રણ વાર કે પાંચ વાર કે સાત

વાર **સુબ્હાન રબ્બીયલ અઝીમ** કહે. ફરી ઇમામ અને તે પછી મુકતદી માથું ઊચકીને સીધા ઊભા રહે. ઇમામ માથું ઊચકતી વેળા **સમેઅ-લ્લાહો લેમન હમેદહ** કહે. અને મુકતદી **રબ્બના લકલ-હમ્દ** કહે. અને એકલો નમાઝ પડનારો બંને કહે. અને સાહેબેનના[2] મત પ્રમાણે ઇમામ પણ બંને કહે. ઘણા આલમાનો અમલ (તથા મત) એ પરજ છે. જ્યારે કોમો પુરો કરી રહે તો પ્રથમ ઇમામ અને તેના પછી મુકતદી **અલ્લાહો અકબર** કેહતા સીજદામાં જાએ પ્રથમ જમીન ઊપર ગુઠણો ફરી બંને હાથોની આંગલીયો સરખી કરી કીબલા રૂખ રાખીને તેને કાનના બરાબર રાખે. અને બાજુને બગલથી અને પેટને જાંગથી અને પીંડલી તથા કોલણીને જમીનથી દુર રાખે અને ઓરત એ સર્વને મેલવેલું રાખે. (એવી રીતે સીજદો કરે) અને ત્રણ વાર કે પાંચ વાર કે સાત વાર **સુબ્હાન રબ્બીયલ-આલા** કહે. ફરી ઇમામ અને તેના પછી મુકતદી **અલ્લાહો અકબર** કહેતા સીજદાથી માથું ઊચકે અને આરામથી બેસીને પડે **"અલ્લા હુ-મ્મ-ગ્ફેરલી વરહમ્ની વહ્દેની વરઝોકની"**[3] અને જો આટલા શબ્દો પડી શકે નહીં તો એક બે શબ્દો પડે તે પણ ગની મત છે. ફરી ઇમામ તે પછી મુકતદી **અલ્લાહો અકબર** કેહતાં બીજા સીજદામાં જાએ. અને ત્રણ વાર કે પાંચ વાર કે સાત વાર **સુબ્હાન રબ્બીયલ આલા** કહે. ફરી ઇમામ તે પછી મુકતદી **અલ્લાહો**

---

૨ એટલે ઈમામ અબુ યુસોફ તથા ઇમામ મોહંમદ ગુ. મો.

૩ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું મારી બખશીશ કર અને મારાપર રહમ કર, અને મને હીદાયત આપ અને મને રીઝક આપ. ગુ. મો.

અકબર કેહ ! બીજી રકઅત માટે ઉઠે. પ્રથમ માથું ફરી નાક ફરી (બંને હાથ ફરી) બંને ગુઠણો ઊચકીને ઊભો થઇ જેવી રીતે પેહેલી રકઆત પડી હતી તેમ બીજી રકઅત પડે. પણ **સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મા અને અઊજો** પડે નહીં. જ્યારે બીજી રકઅત પડી રહે તો જમણો પગ ઊભો કરી તેની આંગલયો કીબલા રૂખ રાખે. અને ડાભો પગ બીછાવી તે પર બેસે. અને બંને હાથની આંગલીયો કીબલા રૂખ રાખી બંને ગુઠણ પર મુકી અત્તહીય્યાત પડે.* જો નમાજ બે રકઅતની છે તો અત્તહીય્યાત પછી દોરૂદ દોઆ પડીને બંને તરફ સલામ ફેરવે. એકલો નમાજી સલામની વખતે જીવમાં એવી નૈયત કરે કે બંને બાજુના ફીરશતાઓને હું સલામ કરૂં છું. અને ઇમામ આવી નૈયત કરે કે મુકતદીયો અને ફીરશતાઓને હું સલામ કરૂં છું. અને મુકતદી એમ સમજે કે ઇમામને અને અહીં તહીંના મુકતદીયોને હું સલામ કરૂં છું. અને ઓરત અત્તહીય્યાત માટે આવી રીતે બેસે કે બંને પગ જમણા તરફ કહાડી ડાભા ઢગરા ઉપર બેસે અને જો નમાજ ત્રણ કે ચાર રકઅતની છે તો બે રકઅત પછી અત્તહીય્યાત પડીને ઉભો થઇ જાએ (દોરૂદ દુવા નહી પડે)ને ત્રીજી કે ચોથી

---

* અત્તહીય્યાતમાં ઇશારો કરવો સુંનત છે એ ઈશારો શેતાનને ભાલા સરખો લાગે છે. ઈશારો કરવાની રીત આ છે કે પ્રથમ ચટટી આંગલી અને તેની પાસેનીને હથેલીમાં બંધ રાખે. અને વચલી આંગલીને અંગોઠા સાથે મેળવી ગોલાકાર કરે. અને જયારે લાએલાહ કહે તયારે કલેમાની આંગલીને ઉચકે અને ઇલ્લલ્લાહ કેહતાંજ તે આંગલીને નમાવી અંગોઠા ઉપર રાખે. કેટલાક લોકો ઇશારો કરવાને ના પાડે છે તેઓએ મુલ્લા અલી કારીનો રીસાલો તથા ઇબને આબેદીન (શામી)નો રીસાલો વાંચવો. ગુ. મો.

રકઅતમાં ફક્ત આલ્હમ્દો પડીને છેલ્લી અત્તહીય્યાતને પછી દોરૂદ દોઆ પડીને સલામ ફેરવે.

નમાઝી નમાઝમાં સીધો ઉભો રહે. અને બંને પગ પર સરખો બોજો રાખે. અને બંને પગની વચ્ચે ચાર આંગલનો અંતર રાખે નઘણો ચોડો થાએ અને ન ઘણા તંગ રાખે. અને નજર સીજદાની જગ્યા ઉપર રાખે, અહીં તહીં જુએ નહીં. અને દરેક વાતમાં ઇમામની તાબેદારી કરે એટલે રોકુ કે કોમો કે સીજદો કે જલસો ઇમામથી પેહેલાં કરે નહીં ઘણું પાપ છે. જે કોઇ ઇમામથી જલદી કરશે તેનું માથું ગધેડાના સરખું થશે. અને નમાઝીને જોઇએ કે નમાઝમાં ખુદાના તરફ દીલ લગાડે. અહીં તહીં ભટકાવે નહીં કે ઘણુ બુરૂં છે

અને જો ખુદા તોફીક આપે તો સલામ પછી આયતુલ કુરસી+એકવાર અને **સુબ્હાન-લ્લાહ ૩૩** વાર **અલહુમ્દો-લીલાહ** ૩૩ વાર **અલ્લાહો અકબર** ૩૪ વાર અને **લાએલાહ ઇલ્લલ્લાહો વહદહુ લા શરીક લહુ લહુલ મુલ્કો વ લહુલ હુમ્દો બેયદેહીલ ખૈરે યોહયી વ યોમીતો વ હોવ અલા કુલ્લે શૈઇન કદીર**[1] એક વાર પડે. અને ખુદાની જનાબમાં દોઆ માંગે. અને વજીફા દોઆ હદીસ શરીફમાં ઘણા છે જે ચાહે તે પડે.[2]

× એટલે અલ્લાહો લાએલાહ ઇત્ય સુરા બકરની આયત ૨૫૪ મી ગુ. મો

૧ અર્થ—ખુદા સીવાઈ કોઇ પુજ્ય નથી તે એકલો છે, તેનો કોઇ ભાગયો નથી તેનુજ રાજ્ય છે અને તેનીજ હમ્દ છે. તેનાજ હાથમા ભલાઇ છે. તેજ જીવડાવે છે અને મારે છે અને તે દરેક ચીજ પર શકિતવાન છે ગુા મો.

૨ હજરત (સલ)ની જુબાન મુબારકથી જે વજીફા દોઆઓ નીકલી હોએ તે સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. અને તે કીતાબ હીસ્ને હસીન, તથા હીજબુલ આજમ વગેરેમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યા છે ગુા. મો.

જે કોઇને ઇમામ રોકુમાં મળે તો તે ઉભો રહીને નૈયત કારીને **અલ્લાહો અકબર** કહે ને બીજી વાર **અલ્લાહો અકબર** કેહતો રોકુમાં મળી જાએ. અને જો ઉભો રહીને એકવાર **અલ્લાહો અકબર** કહીને રોકુ કીધું તો પણ તે નમાજમાં દાખલ થયો અને નમાજ સહી થઇ. પણ કેટલાક ઓલમાઓએ જ્યા સુધી બે વાર નહી કહે દુરૂસ્ત રાખેલું નથી. અને જો નૈયત કરીને ઝુકીને રોકુની નજદીક થઇને અલ્લાહો અકબર કહ્યું છે તો સર્વે ઓલમાઓના મજહબમાં એ નમાજ સહી થઇ નથી,

નમાજની કજાનું બયાન

જો ફરજ નમાજ કજા થઇ હોએ અને બીજી નમાજનું વખત આવ્યુ હોએ તો વાજેબ છે કે પ્રથમ કજા નમાજ પડે ને પછી અદા (નમાજ) પડે. અને જો બે ચાર નમાજો કજા થઇ હોએ તો વાજેબ છે કે તરતીબથી પડે. એટલે પ્રથમ સુબ્હની ફરી જોહરની એવી રીતે છેવટ સુધી. જો એક નમાજ કજા થઇ હોએ અને તે યાદ હોવા છતાં વખતની નમાજ પડે તો અદા નમાજ સહી થશે નહીં.

જો કજા નમાજ યાદ હોએ પણ અદા નમાજનું વખત તંગ છે કે બંને નમાજો પડી શકતો નથી તો પેહેલાં અદા નમાજ પડવી જોઇએ તે પછી કજા (નમાજ) પડે. અને જો કજા નમાજને ભુલી ગયો છે અને અદા પડી લીધી તો પણ જાએજ છે, તેના પછી કજા પડે. અને જો કોઇ શખ્સે છ નમાજો કજા કીધી છે તો તેના યાદ છતાં હવે સાતમી નમાજ પડવી દુરૂસ્ત છે[3]. જ્યારે આ છ ને પડી લેશે તો ફરી તરતીબવાળો ગણાશે. જો

---

૩ તરતીબ ત્રણ ચીજથી જતી રહે છે ૧ વખતના તંગ હોવાથી ૨ કજાને ભુલી જવાથી અને ૩ છ નમાજ કે ઇથી વધુ કજા થવાથી ગુ. મો.

તે પછી એક બે ત્રણ ચાર કે પાંચ નમાજો કજા થશે તો પ્રથમ તેને પડે ફરી વખતની નમાજ પડે. અને જો છ કજા થઇ કે ફરી તરતીબ જતી રેહશે ફરી એ છને પડી કે તરતીબવાળો થયો.

નમાજ તોડનાર વસ્તુનું બયાન .

જો નમાજી નમાજમાં ભુલથી અથવા જાણી જોઇને કંઇ બોલી દે, અથવા કોઇને સલામ કરે, અથવા સલામનો જવાબ મ્હોથી દે, અથવા ખાએ, અથવા પીએ, અથવા આવાજ કરીને દરદ કે મોસીબતથી રડે,[૪] અથવા ઓહ આહ કરે, અથવા ખંખારે[૫] અથવા છીંકનારને કહે યરહમો કોમુ-લ્લાહ, અથવા કોઇએ પોતાની સુભ ખબર કે ખુશીની વાત કહી અને એણે જવાબમાં કહ્યું "સુબ્હાન-લ્લાહ" કે "અલહમ્દો લીલ્લાહ," અથવા કોઇએ પોતાના ગમ કે મોસીબતની વાત કીધી અને એણે જવાબમાં કહ્યું" લા હોલા વલા કુવ્વત ઇલ્લા બીલ્લાહ" કે"ઇન્ના લીલ્લાહે વ ઈન્ના એલેહે રાજેઉન,"* અથવા નમાજમાં કુરઆન એવું ગલત પડયુ કે જેથી અર્થ બીજા થઇ ગયા, અથવા પોતાના ઇમામ

---

૪ એટલે દુન્યાના દરદ અને મુસીબતથી રડે તો નમાજ તુટે છે પણ જંનત જહંનમનું બયાન સાંભળી રડે તો નમાજ તુટતી નથી. ગુ, મો.

૫ પણ કારણસર ખંખારવાથી નમાજ તુટતી નથી. જેમકે ગલામાં ખખરી થઈ, બલગમ જમ્યુને ખંખારૂ, અથવા અવાજ સાફ કરવા ખખારૂં અથવા પોતે નમાજમાં છે એવું જણાવવા ખંખારૂ તો નમાજ તુટતી નથી. ગુ. મો.

* અર્થ-ખચીત અમો ખુદાની મીલકત છીએ અને બેશક અમો ખુદાના તરફ ફરનાર છીએ. ગુ, મો.

વગર બીજા કોઇને ભુલ બતલાવી, + અથવા નમાજમાં કુરઆન પ ડતાં ભુલ પડી અને પોતાના મુકતદી વગર બીજા કોઇના બતલાવ્યાથી તે ભુલ સુધારી, અથવા નજાસત ઉપર સીજદો કીધો, અથવા કીબલા તરફથી તેની છાતી ફરી ગઇ, અથવા વગર કારણે (ઉ જરે) નમાજમાં કોઇ ફરજ તજ્યુ, અથવા સીજદામાં બંને પગ જ મીનથી ઉઠાવ્યા, અથવા નમાજમાં કુરઆન દેખીને પડો, અથવા નમાજમાં ઇમામથી આગલ ઉભો રહ્યો, આ સર્વ સુરતોમાં ન માજ બાતેલ થઇ. એટલે તુટી ગઇ અને જતી રહી. ફરીથી ન માજ પડે. અને જો નમાજમાં અમલે કસીર (વધારે કામ) કીધુ તો નમાજ તુટી ગઇ. અમલે કસીર તેને કહે છે કે જે કામ બે હાથથી થતું હોએ. જો નમાજીએ તેવા કામને બે હાથથી કીધું કે એક હાથ થી કીધું નમાજ તુટી ગઇ. જો નમાજમાં વગર અવાજ કીધે હ સો તો નવોજુ જાએ અને ન નમાજ. પણ જો અવાજથી હસો છે અને (તેના આવાજને) તેણે સાંભળ્યો છે બીજા કોઇએ નહીં સાંભળ્યો તો એવી હસીથી નમાજ તુટે છે વોજુ તુટતુ નથી. અ ને ખીખી ખીખી હસો, બીજાએ સાંભળું તો વોજુ બી તુટયું નમાજ પણ તુટી. અને જો જાણી જોઇને વોજુ તોટે તો નમાજ ફાસેદ થાએ છે. જો નમાજનાં એક રૂકુનમાં ત્રણ વાર બદનને ખજવાળુ તો નમાજ ફાસેદ થઇ.

\+ પોતાના ઇમામને ભુલ બતાવ્યાથી અને તે પ્રમાણે ઇમામના ભુલ સુધારવાથી કોઈની નમાજ તુટતી નથી. ફરી તે નમાજ ફરજ હોએ કે કોઈ બીજી હોએ. તેમજ ઈમામ ત્રણ આયતની અંદર ભુલ્યો હોએ કે તે પછી ભુલ્યો હોએ લુકમો આપ્યાથી નમાજમાં કશી હરકત નથી. ગુ. મો.

નમાજના મકરૂહનું બયાન

નમાજમાં ઘણા મકરૂહ છે પણ જરૂર જોગા બયાન થાએ છે. જો નમાજના વાજેબને છોડી દીધું તો મકરૂહ તહરીમી થઇ. એટલે ઘણી મકરૂહ (નમાજ) થઇ. એવી નમાજ ફરીથી પડવી વાજેબ. છે અને જો મુસ્તહબ તરક કીધું છે તો નમાજ સહી છે પણ જરાખણ સવાબ ઓછો થયો. નમાજમાં અબસ (બે ફાયદ) હરકત કરવી જો થોડી છે તો મકરૂહ છે. અને જો ઘણી છે તો નમાજ ફાસેદ થાએ છે. નમાજમાં માથાથી ધુલ નુછવી મકરૂહ છે. અને કપડાને ધુલથી બચાવવા માટે ઉચકવાં મકરૂહ છે અને કપડાને ખાંધા ઉપર નાખી બંને છેડા લટકાવવા અથવા કુડતા કે જામાને પેહેરી (તેની આસતીનો નહીં પેહેરવી અથવા) બંધ તેના નહીં બાંધવા મકરૂહ છે. માથુ ખોલીને નમાજ પડવી મકરૂહ છે. માથાપર બાલોનો અંબોડો બાંધીને નમાજ પડવી મકરૂહ છે. જો સીજદો થઇ શકે છે ને માથા આગલથી માટી કાંકરાને ખસેડવા મકરૂહછે. અને જો (સીજદો) નહી થઇ શકે તો એક વાર કે બેવાર ખસેડે. ત્રણવાર ખસેડે નહીં. નમાજમાં આંગલીયોના ટચકા ફોડવા મકરૂહ છે. નમાજમાં અહીં તહીં જોવું અથવા આસમાન તરફ જોવું અથવા ડાબી તરફ કે જમણી તરફ હલવું, અને ઉબાસી ખાવી, આલસ મડવી, સીજદો કરવામાં જમીન ઉપર કાંડો (કલઇ) બીછાવવો, કે પેટને રાનથી લગાડવું મકરૂહ છે. અને મરદને લાલ પીલા કપડાથી કે રેશમી કપડાથી કે ઘેરાવામાં પાઘડી બાંધી ખોપરી ખુલ્લી રાખવાથી નમાજ મકરૂહ છે. અને જે કપડામાં આદમીની કે જાનવરની મુર્ત હોએ (તેમાં) નમાજ પડવી મકરૂહ છે. અને નમાજીની આગળથી ચાલી જવું ઘણો મોટો

ગુનાહ છે નમાજીને જોઇએ કે જે જગ્યા રસ્તો પડેલો હોએ ત્યાં નમાજ નહીં પડે. પણ એક લાકડી પોતાની આગલ ઉભી કરીને પડે. નમાજમાં જ્યા સુધી જોર નહીં કરે ત્યાં સુધી ખાંસી કરવી સારી નથી. પણ લાચારીએ માફ છે. જે વખતે ભુખ ઘણી લાગી હોએ, અને ખાણુ પણ તૈયાર હોએ અને વખત ઘણુ હોએ તો, અથવા જાએ જરૂર કે પેશાબની હાજત હોએ તો નમાજ મકરૂહ છે. પ્રથમ દીલને શાંત કરી ફરી નમાજ પડે. જો નમાજ મકરૂહ થઇ હોએ તો ફરીથી પડવી સારી છે કે કેયામતના અજાબથી છુટે અને જો નહીં પડી તો ફરજ માંથાથી ઉતર્યું પણ તકસીર વાર થયો.

બીમારની નમાજનું બયાન

જો માણુસ એવો બીમાર થયો હોએ કે ઉભો રહી શકે નહીં તો બેસીને નમાજ પડે અને રોકુઅ સીજદો કરે. અને જો રોકુ સીજદો પણ નહીં કરી શકે તો બંનેને માટે ઇશારો કરે. પણ રોકુને માટે (માંથુ) થોડું ઝુકાવે ને સીજદા માટે ઘણું ઝુકાવે. અને જો બેસવાની શક્તિ ન હોએ તો સુઇને ઇશારાથી નમાજ પડે. યી-તો સુઇ કીબલાના તરફ પગ કરીને, અથવા કબરમાં જેમ સુવડાવે છે તેવી રીતે સુઇ કીબલા તરફ મ્હોં કરીને (નમાજ પડે.) અને જો એવો બીમાર હોએ કે ઇશારાને માટે પણ માંથુ ઉચકી શકતો નથી તો જ્યારે હક્કતઆલા માંથુ ઊચકવાની શક્તિ આપે કે નમાજ શોરૂઅ કરે. અને કેટલાક ઓલમાઓએ કહ્યું છે કે જેને માંથુ ઉચકવાની શક્તિ ન હોએ તે દીલમાં નૈયત કરીને દીલથી નમાજ પડે. અને (આંખોના) પલકારાથી રોકુ સીજદાનો ઇશારો કરે. મતલબ કે નમાજને છોડે ન

ડી. નમાજને છોડવું ઘણું બુરૂ છે. કેયામતને દીવસે બે નમાજી ને ઘણો અજાબ થશે.

સફરની નમાજનું બયાન

જે માણસ ત્રણ મંજલ કે તેથી વધારેનો વિચાર કરી પોતના ઘરથી નીકળે, અને શેહેરની ઇમારતથી બાહર થઇ જાએ, તો એ શખ્સ મુસાફેર થયો. ચાર રકઅત ફરજને બે રકઅત પડે. એટલે જોહર અસર, અને ઇશાની નમાજને બએ પડા કરે. અને ફજર, મગરેબની નમાજ પુરી પડે, ઓછી કરે નહીં. અને જો મુસાફેર ઇમામ હોએ, અને મોકીમ મુકતદી હોએ તો મુસાફેર પોતાની બે રકઅત પડીને સલામ ફેરવે [૧] અને મોકીમ મુકતદી ઉભો થઇને પોતાની બાકીની બે રકઅત પડીને સલામ ફેરવે. જ્યારે મુસાફેર ઘેર આવ્યો કે સફર તમામ થઇ. (હવે) ઘરમાં આવીને ચાર રકઅત પડે. અને જો કોઇ શેહેરમાં અથવા કોઇ ગામમાં પંદર કે પંદરથી વધુ દીવસ રેહવાનો ઇરાદો માર્ગમાં (કે કોઈ ગામમાં પોહોંચા પછી) કીધો છે તોએ ચાર રકઅત પડા કરે. જ્યારે તે જગ્યાથી સફર કરશે તો ફરી બે રકઅત (દુગાના) પડશે. મુસાફેર સુનતમાં ઓછું કરે નહીં. પણ જો માર્ગે ચાલતો હોએ અને સુનત પડવાની ફુરસત નહોએ તો સુંનતને મોકુફ રાખે અને ફરજ પડી લે.

જુમઆની નમાજનું બયાન

જુમઆની નમાજ જમાઅત સાથે શેહેરમાં બે રકઅત ફરજ છે. એકલા દુરૂસ્ત નથી (તેમ) ગામડામાં પણ દુરૂસ્ત નથી.

---

૧ અને જો મોકીમ ઇમામ હોએ અને મુસાફેર મુકતદી હોએ તો ઇમામની તાબેદારી કરી પુરી ચાર રકઅત પડે ઓછી કરે નહીં. ગુ. મો.

જુમઆની ફરજ (નમાજ) પડવાથી જોહરની નમાજ માંથાથી ઉતરી જાએ છે. (જુમઆની) નૈયત આવી રીતે કરે "આ જુમઆની બે રકઅત ફરજ નમાજ પડુ છું જોહરનું ફરજ મારા માંથાથી ઉતરવાને માટે, ખાલેસ ખુદાને માટે. મેં આ ઇમામની ઇકતેદા કીધી છે કાબા શરીફના તરફ મ્હોં કરીને. અલ્લાહો અકબર" જુમઆને દીવસે બપોહોર પછી અજાન વખતથી વેચ ખરીદ હરામ છે. નમાજની તૈયારી કરે, અને દુન્યાનો કારોબાર બંધ રાખે. જ્યારે ઇમામ ખુતબો પડે તો તેના તરફ સર્વ મ્હોં કરીને ખુતબો સાંભળે. ખુતબાની શરૂથી તે આખર સુધી વાતો કરે નહીં, નમાજ સુંનત કે નફલ પડે નહીં. ચુપચાપ બેસી રહે. નમાજ પુરી થતાં વેચ ખરીદ દુરસ્ત થશે. જુમઆને દીવસે શેહેરમાં જોહરની નમાજ જમાઅતથી પડવી મકરૂહ છે

ઇદની નમાજનું બયાન

ઇમામ આજમ (રહ)ના મજહબમાં વીતરની નમાજ અને બંને ઇદની નમાજ વાજેબ છે. પણ બીજા ઓલમાઓના મજહબમાં આ ત્રણે નમાજો સુંનત મોઅકકદા છે. ઇદુલ ફીત્ર[૨]ને દીવસે સુંનત આવી રીતે છે કે પ્રથમ કંઈ ખાએ[૩] અને દાતણ કરે અને ગોસલ કરીને સારાં સારાં કપડા પેહેરે. અને જો ખુશબો

---

૨ ઇદુલ ફીત્ર એટલે રમજાનની ઇદ શવવાલની ૧ લી તારીખે થાએ છે. અને ઈદે અદહા એટલે બકર ઈદ એ જીલહજ્જની ૧૦ મી તારીખે હોએ છે. ગુ મો.

૩ થોડુંક ખજુર કે ખારક ખાએ અને નહીં તો કંઈ મીઠી ચીજ ખાએ. શીર ખુરમાને ખાસ તે દીવસે મુકર કરવું એની સાબેતી શરીઅતમાં નથી. એટલુંજ નહીં પણ એક ખોટી રસમ છે. અને તે રસમને લીધે બેવડી કીમ્મત દઇને દુધ ખરીદવું છેક બુરૂં છે. ગુ. મો.

મયસ્સર હોએ તો લગાડે. અને સદકએ ફીત્રને ફકીરોને આપીને ઈદગાહમાં નમાજને માટે જાએ. અને માર્ગમાં અહીસ્તા આહીસ્તા તકબીર કેહતો કેહતો ચાલે. જયારે ઈદગાહમાં પોહોંચે તકબીર બંધ કરે. તકબીર આવી રીતે છે **અલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર લાએલાહ ઈલ્લ-લ્લાહો વલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર વલી લ્લાહીલ-હમ્દ**૪ બને ઈદોની નમાજનું વખત સુર્ય જરા ચહડા પછી (ઈશરાક)થી તે બપોહોર સુધી છે

બંને ઈદોની નમાજ આવી રીતે પડે. નૈયત કરીને તકબીરે તહરીમાને બાદ હાથ બાંધે. અને **સુબ્હાનક-લ્લાહુમ્મા** (ઈત્ય) પડે. જ્યારે પડી રહે તો બંને હાથો કાનો સુધી ઉઠાવીને **અલ્લાહો અકબર** કહે અને હાથ છુટા રાખે. ફરી હાથ ઉઠાવીને **અલ્લાહો અકબર** કહે અને હાથ છુટા રાખે. ફરી હાથ ઉઠાવીને **અલ્લાહો અકબર** કહીને હાથ બાંધી લે. અને બીજી રકઅતમાં જ્યારે કીરાઅત પડી રહે તો એવી રીતે ત્રણ વાર **અલ્લાહો અકબર** કહે. ફરી ત્રીજી વાર હાથ બાંધે નહી પણ ચોથી વાર **અલ્લાહો અકબર** કહીને રૂકુ કરે. જેવી રીતે ઈદુલ ફીત્રમાં કરે છે તેવીજ રીતે ઈદે અદહાને દીવસે પણ કરે આટલું કે નમાજથી પેહેલાં ખાએ નહીં પણ પોતાની કુરબાનીમાંથી ઈદની નમાજ પછી ખાએ. અને માર્ગમાં તકબીર પોકારીને

---

૪ અર્થ—અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે. અલ્લાહ વગર કોઇ પુજ્ય નથી. અને અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે. અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે અને ખુદાનેજ માટે સર્વ સ્તુતી છે. ગુ. મો.

પડતો ચાલે. અને બંને ઇદમાં એક માર્ગથી જવું અને બીજે માર્ગથી આવવું મુસ્તહબ છે.

અને જીલહજની નવમી તારીખ (ની ફજર)થી તેરમી તારીખની અસરની નમાજ સુધી દરેક ફરજ નમાજ પછી એક વાર પોકારીને કહે. **અલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર લાએલાહ ઇલ્લ-લ્લાહો વલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર વલીલ્લાહીલ હમ્દ**[1]

જનાજાનું બયાન

મુસલમાનના મુરદાને ગોસલ દેવું અને કફન દફન કરવું, અને જનાજાની નમાજ પડવી ફરજે કેફાયા છે. જો થોડા મુસલમાનો પણ એ કામ કરી લેશે તો સર્વના માંથાથી (ફરજ) ઉતરી જશે. અને જો કોઇએ કીધું નથી તો જે કોઇને મુરદાનો હાલ જણાશે તે સર્વ ગુન્હગાર થશે.

મુસલમાન ઉપર લાજેમ છે કે તે પોતાની મોતને યાદ કરે. હદીસ શરીફમાં લખેલું છે કે જે કોઇ દરરોજ મોતને વી સવાર યાદ કરશે તે શહાદતનો દરજો મેળવશે. અને જો કોઇનુ દેણુ કે હકક તેનાપર લેણું હોએ અથવા નમાજ રોજો, કસમનો કફારો, કે કંઇ બીજુ તેને જીમ્મે (માંથે) હોએ, તો લાજેમ છે કે એ સર્વ ચીજને લખીને પોતાની પાસે રાખે; કે જેથી એકા એક મોત આવે તો તેના પછી તેના વારેસ અદા કરે.

જયારે ઇનસાન મરવા લાગે તો તેના પાસવાળા કલેમો

---

૧ અર્થ—અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે. અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે. અલ્લાહ વગર કોઇ પુજ્ય નથી. અને અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે. અલ્લાહ સર્વથી મોટો છે. અને સવ સતુતી તેનેજ માટે છે. ગુ૦

અને સુરે યાસીન પડે. અને જ્યારે મરી જાએ તો જલદથી ગોસલ [૨] કફ્ન કરીને નમાજ જનાજાની પડીને દફ્ન કરે. અને સબર કરે. **ઇન્ના લીલ્લાહે વ ઇન્ના એલૈહે રાજેઉન** પડે. રડવું ચીલ્લાવવું, હાય વરાલ કરવી, બાલ વીંછવા, (કપડા ફાડવા) અને પીટવું હરામ છે. એટલુંજ નહીં પણ એવા લોકોપર હજરતે (સલ) લાનત કીધી છે † પણ ફકત દીલથી ગમ કરવો અને આંસુથી આહીસ્તા રડવું કંઇ મુજાયકો નથી.

જો વગર નમાજ પડે મુરદાને દફ્ન કીધું હોએ તો ત્રણ દીવસની અંદર તેની કબર ઉપર નમાજ પડે. જનાજાની નમાજ આવી રીતે છે. પ્રથમ નૈયત કરે "હું નમાજ પડું છું આ જનાજાની, નમાજ ખુદાને માટે અને દોઆ આ મૈયતને માટે, મ્હોં મારૂં કાબા શરીફ તરફ છે. (ફરી) બંને હાથોને કાન સુધી ઉઠાવીને **અલ્લાહો અકબર** કહે અને બાધી દે. ફરી હાથ

---

૨ મરનાર જો ગુસલની હાજતવાળો મરે છે, અથવા તે હેજ કે નીફાસની હાલતમાં મરી છે, તોએ તેને એકજ ગુસલ દેવાનું છે. કેટલાક અણસમજો એવાઓને બેવડુ ગુસલ દે છે એ ગુનાહ કરે છે. ગુસલ દીધા બાદ મૈયતના પેટમાંથી કંઇ નીકળે તો પણ બીજી વાર ગુસલ દે નહીં. પણ જે નીકળું હોએ તેને ધોએ. અને ગોસલમાં ત્રીજીવારના પાણીમાં કાફુર મેળવીને ગોસલ દેવું સુંનત છે.

† મરનારના કપડા જનજા ઉપર નાંખવા તેમ શાલ ડોપટટો જનાજા ઉપર નાખવો બીદઅત છે. મરા પછી ચાર દશાએ રોટલી અને ખજુર મોકળવું બીદઅત છે. જે મળે તે ખેરાત કરે, અને તેનો સવાબ મુરદાને બખ્શે. ફતાવા બરહના પૃષ્ઠ ૩૯૨માં છે કે "જનાજા ઉપર ફુલ કે સબજો (લીલોતરી) નાખવો મકરૂહ છે. તેમજ ચાંદી વગેરે ઉડાવવા મકરૂહ છે સલાતે મસઊદીમાં છે કે જનાજાને ફુલ પેહરાવવા મકરૂહ છે, મીનહા જુલ ઇસ્લામમાં છે કે જનાજા ઉપર ફુલની ચાદર નાખવી મકરૂહ છે ગુ. મો.

ઉઠાવે નહીં. [૩] અને સુબહાનક-લ્લાહુમ્મ વબે હમ્દેક વ તબારક-સ્મોક વ તઆલા જદ્દોક વ જલ્લ સના ઓક વ લાએલાહ ગૈરોક [૪] પડે. ફરી અલ્લાહો અકબર કહીને અલ્લાહુમ્મ સંલ્લે અલા મોહંમદીવ વ અલા આલે મોહંમદીન કમા સલ્લૈત અલા ઇબરાહીમ વ અલા આલે ઇબરાહીમ ઇન્નક હમીદુ-મ્મજીદ અલ્લાહુમ્મા બારેક અલા મોહંમદીવ વ અલા આલે મોહંમદાન કમા બારકત અલા ઇબરાહીમ વ અલા આલે ઇબરાહીમ ઇન્નક હમીદુ-મ્મજીદ પડે. [૫] ત્રીજી વાર અલ્લાહો અકબર કહીને જો જનાજો બાલેગનો છે તો આ દોઆ પડે. અલ્લાહુમ્મ-ગફેર લે હૈયેનાવ મૈયેતેના વ શાહેદેના વ ગાએબેના વ સગીરેના વ કબીરેના વ જકરેના વ ઉનસાના અલ્લાહુ-મ્મા મન અહયેયતહુ મીન્ના ફ અહયેહી અલલ ઇસ્લામ વ મન તવફ્ફેતહુ મીન્ના ફ તવફ્ફેહુ અલલ ઇમાન. [૬] અને જો મૈયત છોકરો છે. તો આ દોઆ પડે અલ્લાહુમ્મ-જઅલહો લના ફરતવ વ-જઅલહો લના અજરવ-વ જુખરવ વજઅલહો લના

---

૩ પણ બલખના હનફી ઓલમાઓનો એવો મત છેકે જનાજાની હરેક તકબીરમાં હાથ ઉચકે. ગુ૦ મો૦

૪ એના અર્થ પેજ ૨૨ નોટ ના. ૪ માં છે.

૫ એના મા એના પૃષ્ટ ૨૩ નોટ ના. ૧૧ માં છે.

૬ અર્થ—ઓ અલ્લાહ તું બખશીદે અમારા જીવતાંઓને અને અમારા મુરદાઓને, અને અમારા હાજેરોને, અને અમારા ગાએબોને, અને અમારા નાંહલાઓને, અને અમારા મોટાઓને, અને અમારા નરોને અને અમારા માંદાઓને. ઓ અલ્લાહ અમારામાંથી જેને તું જીવતો રાખે તેને તું ઇસ્લામ પર જીવડાવ અને અમારામાંથી જેને તું મોત આપે તેને તું ઈમાન ઉપર માર. ગુ૦ મો૦

શાફેઅવ વ મોશફફેઅન[1] ને જો (મૈયત) છોકરી છે તો આ દોઆ પડે **અલ્લાહુમ્મ-જઅલહા લના ફરતવ વજ અલહા લના અજરવ વ ઝુખરવ વજઅલહા લના શા ફેઅતવ વ મોશફ્ફેઅતન** [2] ફરી ચોથીવાર **અલ્લાહો અક બર** કહીને બંને તરફ સલામ ફેરવે. [3]

જે બચ્ચુ જન્મયા પછી રડે અથવા હીલે ચાલે કે જેથી તેનુ જીવતું હોવું જણાએ તો તે પર નમાજ પડે. પણ જે મરેલું પેદા થયું હોએ તેને ગુસલ દઇને કપડામાં લપેટીને દફન કરે. (તે પર) નમાજ નહીં પડે. [4]

જે બાયડીનો ખાવીન્દ મરે તે બાયડી પર વાજેબ છે કે ચાર મહીના અને દસ દીવસ સુધી સોગ કરે. એટલે બનાવી સણગાર કરે નહી. મેંહદી, ચુડી, લાલ પીલું કપડું વાપરે નહીં. માથામાં તેલ, સુરમો, મેસ લગાડે નહીં. અને ધણીને ઘેરથી બા

---

૧ અર્થ—એ અલ્લાહ તું એને અમારે લાભ માટે આગલ જનારો કર. અને એને અમારે માટે અજર અને જખીરો કર, અને એને અમારે માટે શફાઅત કરનાર તથા શફાઅત કબુલ થએલો કર." નાહલા બચ્ચા મરેલા પોતાના મા બાપની તેમ કેટલાકની શફાઅત કેયામતમાં કરશે તેની માંગણી આ દોઆમાં ખુદાથી થાએ છે ગુ. મો.

૨ આના અર્થ પણ છોકરાની દુઆમાં લખાયલા અર્થ પ્રમાણે છે માત્ર આટલોજ ફેર છે કે એમાં નરની જગ્યા નારી બોલવાનું છે.

૩ ચોથી તકબીર પછી કંઇ પડવાનું નથી. જનાજાની નમાજમાં ચાર તકબીરો રૂકન છે જો ઇમામની તકબીર બાદ જો મુકતદી અલ્લાહો અકબર નહીં કેહશે તો નમાજ થશે નહીં. ગુ. મો.

૪ જે બચ્ચુ મરેલુ જન્મયુ હોએ. અથવા કંઈક આજા (અવયવ) ઉત્પન્ન થએલું અધુરૂં બચ્ચુ આવ્યુ હોએ તો તેનુ કંઈ નામ રાખવું જોઇએ. જેમકે દુર્રેલ મુખ્તારમાં છે. ગુ. મો.

દુર જાએ નહીં. અને જો કારબાર, સોદા સુલુફ માટે કોઇ માણુસ ન હોએ તો લાચારીથી દીવસના બાહાર જ્યા કરે અને રાતના તેજ ઘરમાં રહ્યા કરે. પણ રાતના ચોરોની બીહીક હોએ અથવા ઘર પડતું હોએ અથવા જબરદસ્તીથી તેણીને કોઇ ઘરથી કહાડતું હોએ તો લાચારીએ બીજા ઘરમાં જઇને સોગ કરે. પણ સબરથી બેસી રહે. પીટવું કુટવું હરામ છે. ૫ જ્યાંરે ચાર મહીના દસ દીવસ થાએ તો સોગ દુર કરે. એટલે મેંહદી અથવા ખુશબો લગાડે. અને જો ખાવીન્દ વગર બીજુ કોઇ મરે. બાપ, ભાઇ, છોકરો અથવા બીજું કોઇ તો ત્રણ દીવસ સુધી સોગ રાખવો (માત્ર સ્ત્રીનેજ) જાએજ છે, વાજેબ નથી. જોઇએ (સોગ) રાખે જોઇએ ન રાખે. અને ત્રણ દીવસથી વધુ સોગ રાખવો હરામ છે.

કબરસ્તાનમાં જ્યારતને માટે જવું સવાબ છે. ૬ કબરોને

---

૫ એવીજ તરેહ નકામો બકવો કરવો કે દીકરા તું આવો હતો ને તેવો હતો વગેરે, એ પણ હરામ છે. કેટલાક દેશમાં અને ખાસ કરી રાંદેરમાં મરનારની મા કે કોઈ બીજુ પોતાના રડવામાં મરનારના સાસરેવાળાઓને કે બીજાને જે મેણા મારે છે એ છેક બુરૂ છે. જો મરનાર એવા કામથી રાજી હશે તો એઓના બકવાથી તેનાપર પણ અજાબ થશે. જે દેશમાં એવો બુરો રીવાજ છે, ત્યા મરનારે એવા બુરા કામ પોતાની પાછલ નહીં થાએ તેની વસીયત કરવી જરૂર છે. ગુ. મો.

૬ કેટલાક અજ્ઞાનીઓ અમદાવાદમાં કોઇ બુજરૂગની કબરે જાય છે. અને ત્યા જઈ હજ્જની માફક કીયા કરે છે. અને હજ્જ કીધી એમ સમજે છે. એ તેઓની ભુલ છે. કબરની જ્યારત વિષે હજરત (સલ) શું ફરમાવે છે તે આપણે ઇબને માજાની કીતાબથી વાંચીએ તેમાં છે "ખચીત રસુલુલ્લાહે (સલ) કહ્યું કે મેં તમને કબરોની જયારત કરવાથી મના કીધી હતી. ત્યારે જયારત કરો. બેશક તે જગતથી વેગલા રાખે છે, અને આખરતને યાદ કરાવે છે" હવે વિચાર કરવાનું છે કે બંદગીથી મતલબ આ છે કે ખુદા તરફ ધ્યાન રાખે, અને દુન્યામાં

જોઇને પોતાની મોત યાદ કરે. અને ખુદાથી પોતાને માટે અને મુરડાને માટે રહમતની તથા બખ્શીસની દોઆ માંગે. અને અલહમ્દો, કુલ્હ હોવ-લ્લાહ, અલહાકો, અથવા બીજું કંઇ પડીને (તેનો) સવાબ તેઓને બખ્શે. પ્રથમ કબરસ્તાનમાં જઇને આ દોઆ પડે

અસ્સલામો અલૈકુમ યા અહલલ કોબુર મીનલ મુસલેમીન વલ મુમેનીન. અનતુમ લના સલફુવ વ નહનો લકુમ તબઉન વ ઇન્ન ઇનશાઅ-લ્લાહો બેકુમ લાહેકુન. યરહમુ લ્લાહુલ મુસ્તકદેમીન મીન્ના વલ મુસ્તાખેરીન નસઅલુ લ્લાહો લના વ લકુમુલ આફેયત. યગફેરુ-લ્લાહો લના વ લકુમ. વ યરહમોન-લ્લાહો વ ઇય્યાકુમ[1]

ફસે નહીં. અને એ કબરની જીયારતથી મળે છે. કે આ કબરવાળા આપણી માફક ચાલતા ફરતા હતા, ઘરમારવાળા હતા, આખર તે સર્વ મુકી મરી ગયા માત્ર સારા કામોજ તેઓની સાથે ગયા છે. તેઓનું દેહ કેવું સાફ હતું આખર માટી થયું છે. ફરી આવા ગુણ કબરની જીયારતમાં હોવા છતાં એક મુદત સુધી કબરની જીયારત કરતાં લોકોને હજરતે (સલ) અટકાવ્યા, તેનું કારણ શું ? તે એજ કે શુરૂ ઇસ્લામમાં લોકો મુર્તિપુજા તજી નવા મુસલમાન હતા. તેઓની ટેવ પત્થર પુજવાની હતી માટે આવા વખતનો ખ્યાલ રાખી અને તેઓના બચાવને લીધે કબરની જીયારત કરવી મના કીધી. ફરી જ્યારે લોકોના મન તોહીદપર જમી ગયા અને બીહીક મટી ગઈ તો આપે કબરની જીયારતનો હુકમ આપ્યો. અને સાથે ગુણ પણ બતાવયા. નબી શાહેબની કબર સીવાઇ બીજી કબરોપર જીયારત માટે ઓરતોનું જવું દુરૂસ્ત છે કે નહી, તેમાં ઓલમા મતફેર છે. પણ દલીલો જોતાં સહીવાત આ છે કે ઓરતોને જવું મકરૂહ છે. વાચો મજાલેસુલ અબરાર પૃ. ૩૫૭ વળી જે કબર પર હરામ કામ થતા હોએ તે કબર પર તે વખતે જ્યારતે જવું હરામ છે. હનફીયોના કાયદા પ્રમાણે ગુ૦ મે૦

૧ અર્થ—એ કબરવાળાઓ મુસલમાનો અને મુમેનો ! તમારાપ
ર સલામ થાઓ. તમો અમારેથી આગળ થયા છો, અને અમો તમારી

જે ઇબાદત ખુદાને માટે કરે, નફલ નમાજ કે રોજો કે હજ્જ કે ફકીરોને ખાણ ખવડાવવું કે પાણી પાવું, અને તે ઇબાદતનો સવાબ મુરદાની રૂહને બખ્શે તો તેને સવાબ પોહોંચે છે[૨]. પણ જો તે ઇબાંદતમાં નૈયત ખુદાને માટે નહીં કીધી છે જેમકે કેટલાક જાહેલ પીરોના નામપર બકરો અથવા મરગો પાલીને નીયાજ કરે છે. એવી નયાજ કશુ કામની નથી. એવી વાતોથી (ઉલટા) પીર નારાજ થાએ છે. અને એ લોક ઘણા ગુનેહગાર થાએ છે. એટલુજ નહીં પણ એવા બકરા મરગાનું માંસ ખાવું કેટલાક ઓલમાઓએ હરામ કહ્યું છે. ખુદા મુસલમાનોને એવી બલાઓથી બચાવે.

કબરોને સીજદો કરવો હરામ છે. અને તેને ચોતરફ કુરબાન થવું (તવાફ કરવો) તેની માનતા માનવી, તેની રોશની કરવી, અને તેઓથી દોઆ માંગવી ઘણુ બુરૂ છે. એટલુજ નહીં પણ તેના નામની બેડીઓ પેહેરવી નાણા (નો દોરો) નાખવા પણ બુરા છે. અને માથામાં તેઓના નામની બાલ ચોટલી રાખવી પણ ઘણુ બુરૂ છે. એ રસમો જાહેલોની છે. હક્ક તઆલા

પાછલ આવનાર છીએ. અને જો ખુદાએ ચાહ્યુ છે તો અમો તમને મલનાર છીએ. ખુદા રહમ કરે અમારા આગલાઓપર અને અમારા પાછલાઓપર. અને અમો અમારે માટે અને તમારે માટે આફીયત માંગીએ છીએ. ખુદા અમને અને તમને બખ્શે અને ખુદા અમારાપરા ને તમારાપર રહમ કરે. ગુ. મો.

૨ શાફેઈ મજહબમાં ફક્ત બદનની ઈબાદતનો સવાબ મુરદાને પેહોંચતો નથી માલની ઇબાદતનો સવાબ પોહોંચે છે. ગુ. મો.

નજાત આપે.[3]

જે માણુસને ઓલીયાઓના વસીલાથી દોઆ કરવી હોએ તે એમ કહે "એ અલ્લાહ મારી મતલબ ફલાણા વલીને તુફેલે (અથવા વસીલે) પુરી પાડ" એમ કહે નહીં કે ઓ પીર મારી ગરજ સાર. અને નયાજ (માનતા) આવી રીતે કરે "એ અલ્લાહ મને છોકરો થશે તો તારે નામે ફકીરોને ખાણે ખવડાવીશ. અને સવાબ તેનો ફલાણા વલીની રૂહને બખ્શીશ" એમ કહે નહીં કે એ પીર જો તું મને છોકરો આપશે તો તારી નયાજ કરીશ. એવી વાતો ઘણી બુરી છે. ખુદા અમલની તોફીક આપે. શબે બરાતના[4] મુરદાઓની કબરોપર દીવા બાલવા એટલુંજ નહીં પણ કોઇ પણ વખતે (બાલવા) હરામ છે.[5] ફરી તે ઓલીયાની કબર હોએ કે શહીદની કે કોઇ બીજાની. અ

---

3 મેઅરાજુદ—દેરાયામાં છે કે "કાબા શરીફ વગર કોઈ પણ મસજીદનો તવાફ કરશે તો તેપર કુફરની બીહીક છે" મુલ્લા અલી કારી (૨૯) શારહ એનુલ ઇલમમાં લખે છે "કબરને, તાબુતને, અને (કબરની) દીવારને હાથ અડકે નહી. કેમકે જ્યારે નબી (સલ)ની કબર જોવીને માટે (મજકુર કામોની) મના થઈ તો બીજાઓના કબરોનો શો હાલ. અને તેને ચુમે નહીં કેમકે એ તો હાથ લગાડવા કરતાં વધારે છે, તો તે મનાને વધારે પાત્ર છે. કેમકે ચુમન કરવું એ હજર અસવદ તથા નબીઓ, ઓલમા, અને સોલહાઓના હાથની સાથે ખાસ છે" વળી માલા બુદ્દ પૃષ્ટ ૮૭ની નોટમાં મેઅત મસાએલથી છે "કબરને ચુમે નહીં, (તેની આગલ) વાંકો વલે નહીં મ્હોંને માટીમાં રોલે નહીં. કબરસ્થાનમાં કોઇ ચીજ ખાએ નહીં પીએ નહીં. સુએ નહીં, અને તે જગ્યામાં નમાજ પડે નહીં દીવા બાલે નહીં અને તે જગ્યામાં અગ્નિ સલગાવે નહીં, અને કબર પર ગીલાફ ઓડાવે નહીં." વગેરે

૪ શબે બરાત એટલે શાબાન મહીનાની તા૦ ૧૫ મીની રાત.

૫ કબરો પર ચીરાગ બાલવા વિષે હજરત (સલ) શું કહે છે તે જોઇએ. ઇબને હજરની જવાજેર પૃષ્ટ ૧૨૯માં છે "અબુ દાઉદ, તીરમી

ને લાલ દોરડા વાસણપર બાંધીને મુરદાનો ફાતેહા આપવો બેહુદા વાત છે. જેને ફાતેહા આપવું હોએ તે ખાઉ પાણી ખુદાને વાસતે મોહતાજોને આપી સવાબ મુરદાઓને બખશે. વધારે બએડા બેવકુફી છે. અને શબે બરાતના ઘરમાં ઘણા ચીરાગ બાલવા અને આતશબાજી ફોડવી હરામ છે. કેમકે એ રાત બુજુરગીવાળી છે એ રાતમાં બંદગી કરે, બીદઅતોથી વેધલો રહે

જકાત અને સદકએ ફીત્રનું બયાન

ઇસ્લામનો ત્રીજો રૂકન જકાત છે. અને તે ફરજ છે. જે કોઇ જકાતને ફરજ નહીં જાણે તે કાફેર છે. અને જેનાપર ફરજ છે અને અદા કરે નહીં તો તેનો માલ સાંપ થઇને તેના ગલામાં તોક થશે. અને સોનુ ચાંદી દોજખમાં તાતવીને તેના બદન ઉપર ડામશે.

જકાત મુસલમાન, આજાદ આકેલ બાલેગ ઉપર જ્યારે તે નીસાબ [1]નો માલેક થાએ અને તે નીસાબ જરૂરી કારબારથી બચેલું હોએ અને તે નીસાબ ઉપર પુરૂં એક વર્ષ ગુજરૂ હોએ તો ફરજ છે. એટલે ગુલામપર જકાત ફરજ નથી. અને ઇમામ આજમ (રહ)ના મજહબમાં નાબાલેગ અને ગાંડાના માલમાં

જી, નસાઇ, અને ઇબને હીબ્બાને ઇબને અબ્બાસથી રીવાયત કીધી છે કે રસુલુલ્લાહે (સલ) લાનત કીધી કબરની જીયારત કરનારીઓ પર, અને તેના ઉપર મસજીદો બનાવનાર પર, અને ચીરાગો બાલનાર પર" ફરી લખે છે કે "જરા સરખો દીવો પણ કબર ઉપર બાલવો હરામ છે." કબર ઉપર દીવો બાલવાથી નકામો માલ જાએ થાએ છે. અને ફોકટમાં પેગમ્બરની લાનત ઓરવી છે, ખુદા મુસલમાનોને બચાવે ગુ. મો.

૧ નીસાબ એટલે શરીઅતે જકાત વાજેબ થવા માટે ઠેરવેલો આંક. જેમકે સોનામાં વિસ મીસકાલ, ચાંદીમાં બસો દીરહમ, ઉંટમાં પાંચ ગાયમાં ત્રીસ બકરામાં ચાલીસ. વગેરે. એ ઠેરવેલા આંકથી ઓછું હોએ તો જકાત ફરજ નથી. ગુ. મો.

જકાત નથી. અને બીજા ઓલમાઓ ફરમાવે છે કે નાબાલેગ અને દીવાનાનાં માલમાં પણ જકાત ફરજ છે. તેઓના તરફથી (તેઓના માલમાંથી) તેઓનો વાલી આપે. અને જેની પાસે નીસાબથી ઓછો માલ હોએ તેપર જકાત નથી. અને જેની પાસે નીસાબ જેટલો માલ હોએ પણ તેટલું અથવા તેથી વધુ દેણ હોએ, તેપર જકાત નથી. રેહવાના ઘરમાં, પેહેરવાના કપડામાં, ખીજમતના ગુલામોમાં, સવારીના (તથા ખેતીના) જાનવરોમાં, લડાઇના હથયારોમાં, ધંધાના ઓજારોમાં, ભણવાની કીતાબોમાં, અને જે ચીજો ઘરના કારબારમાં આવે છે જેવું કે તવો તગારૂં રાંધવાના વાંસણ એમાં જકાત નથી

જે માલમાં જકાત ફરજ છે તે ત્રણ તરેહના છે (૧) લી નકદી એટલે સોનું ચાંદી ફરી તે રૂપીયા ગીનીયો હોએ કે ઘરેણા હોએ કે સોના ચાંદીના પત્રાં હોએ. ચાંદીનું નીસાબ બસો દીરહમ છે. જેના બાવન તોલા ૬ માશા ચાંદી થાએ છે. જેને ખુદા તઆલા આપે અને ખાતા પીતા એટલી ચાંદી તેની પાસે બચે અને વર્ષ દહાડો તેપર વિતે તો ફરજ જાણીને ખુદાના માર્ગમાં ચાલીસમો હીસ્સો આપે. અને સોનાનો નીસાબ વીસ મીસકાલ છે. જેના સાત તોલા ૬ માશા સોનુ થાએ છે. જેની પાસે એટલું સોનું જરૂરી કારબારથી બચી રહે અને વર્ષ દહાડો તેપર વિતે તો ચાલીસમો હીસ્સો જકાત આપે. જેની પાસે નીસાબથી ઓછું સોનું હોએ અને નીસાબથી ઓછી ચાંદી હોએ તો (બેમાંથી એકનું) મુલ ઠેરવી (બીજાથી મેળવી) નીસાબ પુરો કરે. અને ચાલીસમો હીસ્સો જકાત આપે. જકાત આપવામાં નૈયત જરૂર છે. વગર નૈયતે અદા થતી નથી. જે કોઇપર જકાત ફરજ હોએ તે જે વેળા ચાલીસ

મો ભાગ જુદો કરે તો તેને જકાત ફરજ જાણીને જુદો કરે અને ફકીરોને આપે. અને જો જુદો નહીં કરે તો જ્યારે કોઇ ફકીરને કંઇ આપે તે વેળા જીવમાં સમજે કે જકાત ફરજ અદા કરૂં છું. જો જકાતની નૈયત કીધી નથી અને બધો માલ (ખુદાના માર્ગમાં) વેહેંચી આપ્યો તો (પણ) જકાત માંથેથી ઉતરી ગઇ. અને જો કંઇક માલ રાખ્યો અને કંઇક ફકીરોને આપ્યો અને જકાતની નૈયત કીધી નથી તો કેટલાક ઓલમાઓએ કહ્યું છે કે સર્વ માલની જકાત તેના પર લાજેમ છે, અને કેટલાકોએ કહ્યું છે કે જેટલો માલ વેહેંચ્યો તેની જકાત માંથાથી ઉતરી અને જેટલો રહ્યો તેની જકાત આપે. (૨) બી તરેહ જકાતના માલની વેહપારનો માલ છે. ફરી તે કાપડ હોએ કે અનાજ હોએ કે કંઇ બીજું હોએ. જ્યારે એવા માલપર વર્ષ દહાડો થશે કે તેની કીમત કરે. જો બાવન તોલા ૭ માશા ચાંદી અથવા તેથી વધુ તેનું મુલ ઠરે તો તેની જકાત આપે (૩) બી તરેહ જકાતના માલની પશુ છે. એટલે ઉંટ ગાય (ભેંસ) બકરી (ગેટું) નરમાદા ભેલસેલ હોએ ને આખું વર્ષ અથવા અર્ધા વરસથી વધુ જંગલમાં ચર્યા કરે[૨] તો જકાત તેમાં વાજેબ છે. ઉંટની જકાતના મસલા (કરતાએ) બયાન કીધા નથી.[૩] ત્રીસ ગાય બલથી ઓછામાં જકાત નથી. જ્યારે ત્રીસ પુરા થાએ અને વર્ષ દહાડો તે પર

---

૨ જંગલમાં ચરવાની મતલબ આ છે કે મફત ચરવાનું હોએ. જો સરકાર (ઇસ્લામી કાયદા વિરૂધ્ધ) ચરણ ઠરરાજ કરતી હોએ અથવા કોઇ જમીનવાળો ચરણને બદલ મહિનાનું કંઈ લેતો હોએ તો તે ચરણ ગણત્રીમાં નથી તે પૈસે ચારો ખવડાવવાની ગણત્રીમાં છે. ગુ મો.

૩ કારણ કે તેના બયાનમાં ઘણુ લંબાણ છે તથા તેનું આ દેશમાં કામ પણ પડતું નથી. પણ ટુંકમાં આટલું કે દર પાંચ ઉંટે એક બકરૂં વાજેબ થાએ છે. તે પચ્ચીસ સુધી. તે પછી જુદો હીસાબ છે. ગુ મો.

ગુજરે તો વર્ષ પુરૂં થઇ બીજુ‌ં વર્ષ લાગેલો વાછરડો કે વાછરડી આપે. જ્યારે ચાલીસ થાએ તો બે વર્ષ વિતી ત્રીજુ વર્ષ લાગેલો વાછરડો કે વાછરડી આપે. જ્યારે સાઠ થાએ તો વર્ષ દહાડો પુરો થઇ બીજુ વર્ષ લાગેલા બે વાછરડા કે વાછરડી આપે. જ્યારે સીત્તેરં થાએ તો એક વર્ષનો એક અને બે વર્ષનો એક (આપે). જ્યારે એસીં થાએ તો બે વર્ષ પુરાં થઇ ત્રીજુ‌ં વર્ષ લાગેલા બે વાછરડા કે વાછરડી (આપે). જ્યારે નેવું થાએ તો વર્ષ પુરાં થએલા ત્રણ. જ્યારે સો થાએ તો વર્ષ પુરાં થએલાં બે અને બે વર્ષ પુરાં થએલું એક. એવીજ રીતે દરેક ત્રીશે વર્ષનું અને દરેક ચાલીસે બે વર્ષનું આપ્યા કરે.[1] ગાય ભેસની જકાત એક તરેહની છે. ચાલીસ બકરાંથી ઓછામાં જકાત નથી. જ્યારે ચાલીસ પુરાં થાએ અને તે પર વર્ષ ગુજરે તો એક બકરૂં જકાત આપે. એકસો વીસ સુધી. જ્યારે એકસો એકવીસ થાએ તો બે બકરાં જકાત આપે બસો સુધી. જ્યારે બસો એક થાએ તો ત્રણ બકરાં આપે ત્રણસો નવાણું સુધી. જ્યારે ચાર સો પુરાં થાએ ચાર બકરાં આપે. ફરી દર સેકડે એક બકરી આપ્યા કરે. બકરાં ગેટાંની જકાત એક રીતે છે. જકાતમાં જોઇએ બકરી આપે જોઇએ બકરો આપે નાંહલાં મોટા દરેકને ગણીને જકાત આપે.

જકાત મુસલમાનોને આપે કાફેરોને આપે નહીં. ફકીરોને આપે પૈસાવાળાને આપે નહીં. પૈસાવાળો તે છે કે જે નીસાબ

---

૧ જો નીસાબ એક બીજાથી મળી જાએ, જેમકે કોઈ પાસે એક સો વીસ ગાય હોએ. હવે તે ત્રીસ ચોક પણ થાએ છે અને ચાલીસ ત્રી પણ થાએ છે, તો જકાત આપનારને અખ્તીયાર છે. જોઈએ વર્ષ પુરાના ચાર વાછરડા કે વાછરડી આપે. જોઇએ બે વર્ષ પુરાના ત્રણ વાછરડાં કે વાછરડી આપે ગુ. મેઃ.

નો માલેક હોએ.[2] અને જો નીસાબથી ઓછો માલ તેની પાસે હોએ તો જકાત તેને દેવું દુરસ્ત છે. જકાત પોતાના મા બાપને, પોતાની ઓલાદને, ધણી ધરીચાણીને, ધરયાણી ધણીને, અને પોતાના ગુલામ બાંદીને આપે નહીં. જકાતનો પૈસો સૈયદોને આપે નહીં. જકાત વગર બીજું કંઇ અદબથી આપે. જો કાકા ભાઇ અને સગાઇવાંળા મોહતાજ હોએ તો જકાત તેઓને આપવી ધણીજ સારી છે.

સદકએ ફીત્ર જે શખ્સ નીસાબનો માલેક હોએ તે પર વાજેબ છે કે ઇદને દીવસે જેટલા ધરમાં માણસ હોએ દરેકની તરફથી બ સેર[3] ધઉ અથવા ચાર સેર જવ સદકએ ફીત્ર ફકીરોને દઇને ઇદની નમાજે જાએ. પણ પોતાની બાયડી તરફથી તથા બાલેગ છોકરા છોકરી તરફથી દેવું જરૂર નથી. તેઓ પોતાની તરફથી જો શક્તિવાન હોએ તો આપે. પણ પોતાના ગુલામ બાંદી તરફથી (જરૂર) આપે. જેણે ઇદને દીવસે સદકએ ફીત્ર ન આપ્યો તે જ્યારે ચાહે આપે.

જે કોઇ કોઇને ધેર ઉતરે તેની ત્રણ દહાડા સુધી ખુશાથી મેહમાની કરવી સુન્નત છે. વગર ધણી જરૂરતે સવાલ કરવો હરામ છે.

---

૨ કોઈ માણુસ એવા હોએ કે તેની પાસે હાજતથી વધારે ઘરમા વાસણ અથવા કપડા બાવન રૂપીયા કીમતના હોએ અને નગત કંઇ ન હોએ તો પણ તે પૈસાવાળાની ગણત્રીમાં છે, એટલે તેને જકાત લેવી અને તેને દેવી દુરૂસ્ત નથી. ગુ. મો.

૩ એટલે અડધો સાઅ તેના એકસો છત્રીસ તોલા છ માશા થાએ છે. લખનોના તોલથી દોઢ સેરને લગટાંક થાએ છે. અને ચાર સેર એટલે પુરો સાઅ જેના બસો તોતેર તોલા થાએ છે. આ તોલ ઉર્દુ શરહે નજાતના હાશીયાઓપર મળી આવે છે. ગુ. મો.

કુરબાનીનું બયાન.

જે શખ્સ નીસાબનો માલેક હોએ તે પર ઇદ અદહાને દીવસે કુરબાની કરવી વાજેબ છે. બકરી વર્ષ દહાડાની કે વધારેની, અથવા ગાય બે વર્ષની કે વધારેની, અથવા ઉંટ પાંચ વર્ષનું કે વધારેનું જુબ્હ કરે. અને જો સાત માણસ (કે સાતથી ઓછા માણસો) મલીને ઉંટ કે ગાયની કુરબાની કરે તો જાએજ છે. જો સર્વની ગરજ કુરબાનીની હોએ તો. કુરબાની ફરબા (ભરેલું) નીરએબ જુબ્હ કરે. કુરબાની ઇદની નમાજથી પહેલાં દુરસ્ત નથી. ઇદની નમાજ પછી જુબ્હ કરે. ત્રણ દીવસ સુધી જુબ્હ કરવું દુરસ્ત છે. દસમી, અગયારમી, અને બારમી, જો ત્રણ દીવસની અંદર કુરબાની નહીં કીધી છે તો જીવતી કુરબાની અથવા તેની કીમત ફકીરોને આપે. સદકો ફીત્રનો અને કુરબાની દરેક નીસાબવાળાપર વાજેબ છે. ફરી તે નીસાબ વધનારો હોએ (જેમકે સોનું ચાદી પશુઓ) અથવા નહોએ. જેમકે કપડા પેહેરવાથી, ઘર રેહવાથી વધારે હોએ. અને તેની કીમત નીસાબ જેટલી હોએ અને નૈયત વેહપારની (પણ) ન કીધી હોએ. પણ જો નૈયત વેહપારની તેના વિષે કીધી હશે અને તે પર વર્ષ ગુજર્યું હશે તો જકાત ફરજ થશે.

રમજાનના રોજાનું બયાન

ચોથુ રૂકન ઇસ્લામનું રમજાન શરીફના રોજા રાખવું છે. જે કોઇ (એને) ફરજ નહીં જાણે તે કાફેર છે. અને જેના પર ફરજ હોએ અને નહી રાખે તે મોટો પાપી છે. રોજામાં નૈયત ફરજ છે, વગર નૈયતે સહી નથી. નૈયત દર રાતે કર્યા કરે. સર્વ ઓલમાઓના મજહબમાં નૈયતનું વખત સુબ્હની નમાજથી પેહેલાં

આખી રાત છે, પણ ઇમામ આજમ (૨૯)ને નજદીક જેણે રોજા ની નૈયત રાતમાં નહીં કીધી હોએ તે દીવસના બપોહોરથી પેહેલાં કરે. જો કંઇ ખાધુ પીધુ નહીં હોએ તો. અને બપોહોર પછી નૈયત કરવી કોઇના મજહબમાં સહી નથી.

જો કોઇએ રમજાન શરીફનો ચંદ્ર પોતાની આંખે દીઠો પણ કાજીએ તેની વાત પર ઇતિબાર કીધો નહીં, અને શેહેરવાળાઓને રોજાનો હુકમ આપ્યો નહીં (તોએ) તે ચંદ્ર જોનાર પર રોજો રાખ્વો વાજેબ થયો. અને જો ઇદનો ચંદ્ર પોતાની આંખે જોયો અને કાજીએ તેના કેહવાથી ઇદ કીધી નહીં તો તે શખ્સને રોજો તોડવો જાએજ નથી. એટલુજ નહીં પણ સર્વ મુસલમાનો ની સાથે ઇદ કરે. અને જો બંને સુરતોમાં તેણે રોજો નહીં રાખ્યો અથવા એકમાં નહીં રાખ્યો તો તેના પર તે રોજાની કજા વાજેબ છે કફ્ફારો વાજેબ નથી.

રોજો તુટવાનું બયાન.

જેણે રમજાનના રોજામાં જાણી બુજીને ખાધુ કે પીધુ ફરી તે ખોરાક હોએ કે દવા હોએ, અથવા જાણી બુજીને સ્ત્રી મીલાપ (જી મા)કીધો તો તેનો રોજો તુટયો. અને તે પર રોજાની કજા વાજેબ થઈ અને કફ્ફારો એટલે ગુનેહગારી પણ વાજેબ થઇ. (તે ગુનેહગારી આ છે) એક ગુલામ આજાદ કરે. અને જો ગુલામ નહીં મળે તો બે માસના સામટા રોજા રાખે. જો બે માસની અંદર કોઇ રોજો તુટયો ફરી તે ઉજરથી હોએ કે બે ઉજરથી હોએ, ફરી નવેસરથી બે મહીંનાનાં રોજા રાખે. પણ જો હેજ નીફાસને લીધે બે માસની અંદર કોઈ ઓરતે રોજો ખાધો તો કંઇ હરકત નથી. અને જો (બે માસના) રોજા રાખ્વાની શક્તિ નહોએ તો સાઠ ફકીરોને

ખાણી આપે. જેટલું સદકએ ફીત્રમાં આપે છે તેટલું એક એકને આપે. અને જો રમજાન વગર બીજો કોઇ રોજો રાખે અને તોડે તો કફારો વાજેબ નથી. પણ કજા વાજેબ છે. અને જો રમજાનનો રોજો ચુક (ખતા)થી તોડયો, જેમકે કોગલો કરતાં અવિચારે પાણી હલકમાં ઊતર્યું, અથવા કોઇએ પછાડીને જબર દસ્તીથી ગળામાં પાણી કે કંઇ બીજુ નાખ્યું, અથવા કાનમાં કે નાકમાં દવા નાખી, અથવા જે ચીજ દવા કે ખોરાક નથી જેવી કે કાંકરી માટી લાકડી તેને જાણી જોઇને ખાધી, અથવા જાણી બુજીને મ્હોં ભરીને ઉલટી કીધી, અથવા રાત ધારીને સેહરીનું ખાણે ખાધુ ને ફરી જણાયું કે રાત નહોતી પણ સુબ્હ સાદેક થઇ ગઇ હતી, અથવા એવું ધારીને કે દીવસ પુરો થયો અને રોજાનુ વખત થઈ ગયુ ને રોજો ખોલ્યો ને ફરી સુર્ય નીકળી આવ્યો, અથવા સુતેલા માણુસના ગળામાં પાણી જઇ પુગયુ, આ બધી સુરતોમાં રોજો તુટયો અને તેની કજા વાજેબ થઇ. પણ કફારો વાજેબ નથી. અને જો રોજાને ભુલી ગયો અને ભુલીને ખાધું પીધું કે સ્ત્રી મીલાપ કીધો, અથવા ગુસલની હાજત થઈ અથવા બદન પર તેલ મળ્યુ, અથવા આંખો માં સુરમો આંજયો, તો પણ રોજો તુટયો નથી.×

રોજામાં ગીબત કરવી એટલે કોઇની નીનદા કરવી અને કોઇને ગાળો ભાંડવી ને બુરું કેહવું છેક બુરું છે. રોજાનો સવાબ જતો રહે છે, રોજદારને લાયક છે કે રોજાને પાક સાફ રાખે. અને હલાલ ચીજથી રોજો ખોલે અને બંદગીમાં મંડયો રહે. ઝુઠ દગાબાજીને રોકી રાખે. આ મુબારક મહીંનાને ગનીમત સમજે

× જેમ રોજો તુટયો નથી તેમ મકરૂહ પણ નથી. એવીજ રીતે ફુલ કે ખુશબો સુંગવી મકરૂહ નથી. પણ રોજામાં બખુર કે અગર.બ ત્તીનો ધુમાડો લેવો નહીં. ગુ. મો.

આ મહીંનાની એક ઇબાદત સિત્તેર મહીનાને બરાબર છે. ફકીર ગરીબની સેવાને ગનીમત સમજે.

બીમાર અને મુસાફરને રમજાનનો રોજો ખાવો દુરૂસ્ત છે. અને જો રોજો રાખે તો પણ દુરૂસ્ત છે. પણ જો (બીમારને) રોજો રાખવાથી મરવાની બીહીક હોએ તો રોજો રાખ્વો પાપ છે. જે બીમાર, મુસાફરે રમજાનના રોજા ખાધા હતા, અને તે તેજ બીમારીમાં કે સફરમાં મર્યો તો તે ગુનેહગાર નથી. અને જો બીમાર સાજો થઇને મર્યો છે અથવા મુસાફર ઘર આવ્યા પછી મર્યો છે તો જેટલા દીવસ સાજો થઇને જીવ્યો છે અથવા મુસાફર જેટલા દીવસ ઘર આવી રહ્યો છે તેટલા દીવસની કજા વાજેબ થશે. દાખલા તરીકે દસ રોજા બીમારીમાં કે સફરમાં ખાધા. ફરી સાજો થઇને કે ઘર આવીને પાંચ દીવસ જીવ્યો. હવે એનાપર પાંચ દીવસની કજા વાજેબ છે. જો કજા નહીં કીધી તો વારેસ ઉપર વાજેબ છે કે દર રોજને બદલે બસેર ગઊ[1] અથવા ચાર સેર જઊ ફકીરોને આપે. પણ વારેસ ઉપર કેયારે વાજેબ છે કે મુરદું કહીને મરૂં હોએ. અને વગર કહે વાજેબ નથી. પણ વગર કહે વારેસે આપ્યું તો પણ સહી છે. રમજાનની કજા જોઇએ સામટી રાખે જોઇએ તુકડે તુકડે રાખે. પણ કફ્ફારા (ના રોજા) એક પછી એક રાખવા વાજેબ છે. જે માણસ ઘણો બુઢો હોએ અને રોજો રાખવાની શક્તિ નહોએ તો તે રોજો નહીં રાખે અને દર રોજાને બદલે સદકએ ફીત્ર જેટલું ફકીરોને આપે. ફરી જો રોજો રાખ્વાની શક્તિ આવે તો તે રોજાઓની કજા કરે. જે સ્ત્રી હમલથી હોએ અથવા દુધ પાતી હોએ (હવે) જો રોજો રાખવાથી તેના બચ્ચાને ઇજા

---

૧ એટલે સદકએફીત્ર જેટલું.

ચતી હોએ તો રોજાને ખાએ. અને રોજાની કજા તેપર વાજેબ છે. હેજ તથા નેફાસવાળી સ્ત્રી રોજાને ખાએ ફરી જ્યારે પાક થાએ તો તેની કજા કરે

જે કોઇ ઇદ અદહાના[2] અરફાને દીવસ રોજો રાખશે તેના એક વર્ષ આગલાના અને એક વર્ષ પાછલાના ગુન્હ બખશાઇ જશે. અને જે કોઇ આશુરા[3]નો રોજો રાખશે તેના એક વર્ષના ગુન્હ બખશાસે.

જેવી રીતે ખુદા સિવાઇ કોઇની નમાજ પડવી જાએજ નથી તેવીજ રીતે કોઇના નામનો રોજો રાખવો દુરસ્ત નથી.

હજજનું બયાન

ઇસલામનું પાંચમું રૂકન હજ્જ છે. ખુદા તઆલા જેને માર્ગ ખરચ તથા સ્વારી આપે. અને માર્ગમાં અમન (ચેન) હોએ, તેપર હજ્જ ફરજ છે. જે કોઇ હજજને ફરજ નહીં જાણે તે કાફેર છે. અને જેનાપર ફરજ હોએ અને નહીં કરે તે ફાસેક એટલે મોટો પાપી છે. હજ્જ આખી ઉમરમાં એક વાર ફરજ છે. ખુદા અસબાબ બનાવે ત્યારે શીખે માટે બાકી મસલા બયાન કીધા નથી.

ગુનાહોનું બયાન

જેવી રીતે ઇસ્લામના રૂકનો બજાવી લાવવા ફરજ છે તેવીજ રીતે ગુનાહોથી દુર રેહવું પણ ફરજ છે. કેટલાક ગુન્હ કબી

---

૨ બકર ઈદનો આગલો દીવસ એટલે જીલહજ્જ મહીનાની ૯મી તારીખ તેજ અરફો છે તથા મુબારક દીવસ છે. પણ જેઓ દરેક તેહવારના આગલા દીવસને અરફો કહે છે તથા તેને માનીતો ગણે છે તેઓ ભુલ કરે છે. ગુ. મો.

૩ આશુરા એટલે મોહર્રમની ૧૦મી તારીખ. ગુ. મો.

રા એટલે મોટા છે. તેના કરવાથી અઝાબ થશે. જો તોબા નહીં કરે તો. અને કેટલાક સગીરા (એટલે નાહના) છે. તેના કરવાથી પણ અઝાબ થશે, પણ થોડો. હવે કબીરા થોડા બયાન કરૂં છું:—*

ખુદાથી શીરક કરવો, નાહક્ક ખુન કરવું, મા બાપને ઇજા આપવી. સ્ત્રીથી જીના (વ્યભીચાર) કરવી. યતીમોનો માલ ખાવો. કોઇ સ્ત્રીને જીનાની ખોટી તોહોમત આપવી. એવડા કાફરોથી લડાઇમાં નહાસવું. શરાબ પીવો. નાહક્ક જુલમ કરવો. કોઇને પાછલથી બુરાઇથી યાદ કરવો. કોઇના વિષે ખોટો ગુમાન કરવો. પોતાને બીજાઓ કરતાં સારો જાણવો. ખુદાથી નડર થવું. ખુદાની રહમતથી નિર્આસ (નાઉમેદ) થવું. કોઇથી વાએદો કરીને પુરો નહીં કરવો. પડોસીની છોકરી બાયડી ઉપર બુરી નજર કરવી. કોઇની અમાનતમાં ખીયાનત કરવી. ખુદાનુ ફરજ છોડવું. કુરઆન શરીફ પડીને ભુલી જવું. ખરી શાક્ષીને છુપાવવી. જુઠી શાહેદી આપવી. જુઠ બોલવું. વિશેશ કરી જુઠી કસમ ખાવી કે જેથી કોઇનો માલ, જાન, કે ઇજ્જત જતી રહે. ખુદાના નામ વગર બીજા કોઇની કસમ ખાવી, ખુદા વગર કોઇને સીજદો કરવો. કુરઆનની મજલીસમાં બીજા કોઇ કામમાં લાગવું. જુમઆની નમાજ છોડવી. હમેશ જમાઅત છોડવી. મુસલમાનોને કાફેર કહેવું. કોઇની ગીબત સાંભળવી. ચોરી કરવી. જુલમકારોની ખુસઆમદ કરવી. વિયાજ ખાવું. ખોટો ચુકાદો કરવો. સોદો લેતાં દેતાં કમ તોલવું. ભાવ કીધા પછી પાછલથી જબર દસ્તીએ

---

* કબીરાના બયાનમાં ઇબને હજર મક્કીએ (૨૯) એક પુસ્તક "જવાજેર, અન ઇકતેરાફીલ કબાએર" ઘણું સરસ લખ્યું છે ગુ. મો.

ઓછું આપવું (કરડો કરવો). છોકરાઓથી બુરૂ કામ કરવું. હેજની હાલતમાં પોતાની બાયડી કે લોંડીથી સોહબત કરવી. અનાજની મોહોંગવાડીથી ખુશ થવું. પારકી સ્ત્રી સાથે એકાંતમાં બેસવું. પશુઓથી ખરાબ કામ કરવું. જુગાર રમવો. કાફરોની રીત (રસમ) પસંદ કરવી. નજુમી (જોશી)ની વાતોને સાચવવીં. પોતાની ઇબાદત અને પરહેજગારીનો દાવો કરવો, મુરદા ઉપર પીટવું પુકારીને રડવું. ખાવાને બુરૂં કેહવું. નાચ જોવો. વાજાઓથી રાગ સાંભળવો. લોકોને દેખાડવા ઇબાદત કરવી. કોઇના ઘરમાં વગર પુછે ઘુસી જવું. શક્તિ હોવા છતાં નસીહત કરવી નહીં. કોઇને મસખરી કરીને બે ઇઝ્ઝત કરવો.

એ વગર બીજા ઘણા ગુનહ છે. મતલબ કે સર્વ ગુન્હોથી દુર રહે અને તોબા કરતો રહે. હદીસ શરીફમાં આવેલું છે કે "મુસલમાન તે શખ્સ છે કે જેની જુબાનથી અને હાથથી કોઇને ઇજા થાએ નહીં" ઇનસાનને લાજેમ છે અને લાએક છે કે તે પોતાપર નજર કરીને પોતાને સર્વથી બુરો સમજે અને કોઇને બુરો જાણે નહીં. અને કોઇની એબ તલાશ કરે નહીં. પણ જો વગર તલાશ કીધે કોઇની એબ જણાએ તો નરમીથી તેને નસીહત કરે અને ફજીહત કરે નહીં. ખુદા તઆલા અમલની તોફીક આપે. **(વસ્સલાતો) વસ્સલામો અલા રસુલિહી મોહંમદીવ વ આલિહી વ અંસહાબિહી અજમઇન બે રહમતેક યા અરહમર્રા હેમીન**

સમાપ્ત.

દીબાચો.

અલ્લાહ તઆલાનું લાખ લાખ શુકર કે તેણે અમારે માટે હીદાયતનો એક સીધો માર્ગ ઠેરવ્યો. જે તે માર્ગે ચાલયો તેનો બેડો પાર થયો અને જેણે તે માર્ગ તજ્યો તે ગુમરાહ થયો. અને લાખ લાખ દુરૂદ હજરત મોહંમદ મુસતફા ઉપર કે જેવણે તે માર્ગને અમારે માટે ખુલ્લો કીધો અને જેવણની તાબેદારી તે ખુદાની મોહબ્બત મેળવવાનું કારણ થયું. અને તેવણની આલ ઉપર એને અસહાબ ઉપર કે જેવણ તે માર્ગને ચાલુ રાખવામાં તન મન અને ધનથી મંડેલા રહ્યા. અને તમામ મુમેનો ઉપર.

એ પછી ગુલામ મોહંમદ બી० હાજી હાફેજ સાદેક ખુદા તેના હાલને સુધરેલો રાખે અને તેને પોતાની મોહબ્બત આપે, કહે છે કે **રાહે નજાત** નામની કીતાબને મેં ઉર્દુથી ગુજરાતીમાં તરજુમો કીધી છે. એ કીતાબ જો કે નાહની છે પણ ઘણી ઉપયોગી છે. એજ કારણથી ઇસ્લામી ઘણા મદરસાઓમાં પડાવવા માં આવે છે અને કાનપુર દીલ્હી લખનોવ અને મુંબાઇ વગેરે અનેક શેહેરોના અનેક પ્રેસમાં અનેકવાર છપાઇ છે. મારી જાણમાં એક પ્રત છે કે જે મુંબાઇના હેદરી પ્રેસમાં સને ૧૨૮૫ હીજરીમાં જનાબ કાજી ઇબરાહીમ સાહેબ પુલબંદરી અને નુરૂદ-દીન જીવા ખાન સાહેબના એહતેમામથી છપાયલી જેને આજે ૩૫ વર્ષ થયા તે પછી મુંબાઇમાં ઘણીજવાર છપાઇ અને લોકો માન દઇ પડે છે અને એજ કારણથી મુંબાઇમાં ઇંદુપ્રકાશ પ્રેસમાં સને ૧૨૦૩ હીજરીમાં ગુજરાતી અક્ષર અને ઉર્દુ વાતમાં કાજી ફતેહમોહંમદ તથા કાજી અબદુલ કરીમે છપાવેલી છે.

એ એવી ઉપયોગી થાએ એમાં કાંઈ નવાય નથી કારણ કે એના રચનાર મોલવી હાફેજ મોહંમદ અલી પાણીપતી સાહેબ (રહ) છે કે જેવણની દીનદારી પ્રહેજગારી જગત જાહેર છે. શેખુલ મશાએખ કાજી સનાઊલ્લાહ પાણીપતી સાહેબ (રહ) પોતાના વસીયતનામામાં લખે છે કે (મારી) જનાજાની નમાજ મોટી જમાઅતથી તથા નેકબખ્ત ઇમામથી બજાવી લાવવી. ફરી તે નેકબખ્તોમાં પેહેલું નામ મોલવી હાફેજ મોહંમદઅલીનું નામ તેવણે લીધું છે. એવણની નેક નીયતનોજ અસર છે કે બરાબર હજારો માણસ લાભ લઇ રહયા છે, અને તેવણનીજ નેક નૈયતી અને તેવણનીજ બરકતને આધારે હું આશા રાખું છું કે મારો આ તરજુમો પણ લોકોપયોગી થઇ હજારો માણસ લાભ લેશે.

મેં તરજુમામાં કઇ ઘટારૂજ નથી અને જો કેયે વધારૂ છે તો તેને કાંઉસમાં નાખ્યું છે.

ગુજરાતીમાં દીની કીતાબો થવી ઘણીજ જરૂર છે પણ એ જરૂરત એક બે માણસથી પુરી પડે તેમ નથી. ઘણા માણસો તરજુમો કરનાર તથા ઘણાઓ છપાવનાર જોઇએ. કારણ કે ગુજરાતમાં લોકો દીની ઇલમથી ઘણા અનજાણ છે. અને અધુરામા પુરૂ કે ટલાક અધુરા વાએજી દીનમાં નુકસાન કરનાર નીકળ્યા છે. જો કે તેઓનો અભયાસ ઓછો હોવાથી તથા કેટલાકનો તો ફકત ઉર્દુ ઉપર આધાર રાખી વઅજ કરવાથી મતલબ કંઇ હોએ છે અને બયાન કંઇ કરે છે. દાખલા તરીકે એક મોલવી સાહેબે કીતાબમાં જોયું કે હજરત મોહંમદ (સલ) ખુદાના નુર છે. હવે તેની મતલબ તેવણ બયાન કરે છે કે ખુદાનું નુર ખુદાથી જુદુ નથી તો ફરી હજરત મોહંમદ (સલ) પણ ખુદાથી જુદા નથી. હજરત જે ચાહે તે કરી શકે છે.

આપના અખ્તીયારમાં તમામ જહાન છે. વગેરે વગેરે. આથી વાંચનાર સમજી શકશે કે આ બયાન કેટલે દરજ્જે ઇસ્લામ વિરૂધ્ધ છે. અને લોકોને કેટલું ગુમરાહ કરનાર છે. ખુદા તો કહે છે હજરત (સલ)ને "તારે માટે" તે બાબતમાં કશો અખ્તીયાર નથી. (સુરા આલે ઇમરાન ૩;૧૨૮. તથા બીજી જગ્યા કહે છે "તું કેહ (એ મોહંમદ) બેશક સર્વે કામ અલ્લાહનાજ અખ્તીયારમાં છે (આલે ઇમરાન ૩;૧૫૪) તથા બીજી જગ્યા કહે છે "તારી પાસે તેઓની હીદાયત નથી પણ અલ્લાહ જેને ચાહે તેને હીદાયત આપે છે." (સુરા બકર ૨;૧૭૧) બીજી જગ્યા કહે છે "તું જેને દોસ્ત રાખે છે તેને હીદાયત કરી શકતો નથી" (સુરા કસસ ૨૮;૫૬) વગેરે આ આયતો સાફ રીતે બયાન કરે છે કે ખુદાઇ કારખાનામાં હજરતનો કશો દખલ નથી. વળી હદીસ શરીફમાં સાફ રીતે આવેલું છે કે ખુદાએ હજરત (સલ)ના નુરને ઉત્પન્ન કીધું ત્યારે ઉત્પન્ન થએલો અનાદી (કદીમ) કેમ થાએ ? અને ખુદા તો કદીમ છે. જે કોઇ હજરતને અથવા હજરતના નુરને ખુદા કે ખુદાનો ભાગ ગણશે તેને ઇસ્લામ સાથે કશી લાગણ વલગણ નથી. ફોકહા સાફ રીતે લખી ગયા છે કે દરેક પેગમ્બર બશરજ (આદમી) છે પણ ગુજરાતના કેટલાક અજ્ઞાનીઓ હજરતને બશર કેહવું કુફ્ર સમજે છે. એ અકીદાની બાબતથી અનજાણ રેહવાની ખરાબી છે. જેવી રીતે હજરત વિષે ખુદાનું નુર કેહવાયું છે તેવીજ રીતે ઇસા (અલે) વિષે ખુદાની રૂહ કેહવાયું છે અને ખ્રીસ્તીઓ તે ઉપરથી ગુમરાહ થયા અને ગુમરાહ કરે છે. તેઓ કહે છે કે ખુદાની રૂહ એ ખુદાથી જુદી નથી ફરી ઇસા (અલ)ને ખુદા કે ખુદાનો ભાગ માનવા લાગી ગયા. એવોજ હાલ કેટલાક અજ્ઞાન મુસલમાનોનો છે. આખર હજરત (સલ)ની

પેશીન ગોઇ હતી કે મારી ઉમ્મતમાંથી કેટલાક યહુદ અને નસારાઓની ચાલે થશે તો તેમજ થયું. ખુદા એવા મુસલમાનોને હીદાયત કરે. તેઓને હું સમજાવીને કહું છું કે હજરત (સલ્લ)ને જે ખુદાનું નુર કેહવાયું છે એના હકીકી અર્થ નથી. એ એક માનનો લફ્જ છે. જુઓ દરેક શૈય ખુદાની મીલક છે છતાં કાબાને બૈતુલ્લાહ (ખુદાનું ઘર) કેહવાયું. હજરત સાલેહ (અલે)ની ઉઠણી નાકતુલ્લાહ (ખુદાની ઉંટણી) કેહવાઇ હજર અસવદ યમીનુલ્લાહ (ખુદાનો સીધો હાથ) કેહવાયો. આદમ (અલે) તથા ઇસા (અલે) રૂહુલ્લાહ (ખુદાની રૂહ) કેહવાયા. તો શું એના ખરા અર્થ લેશું ? કદી નહીં. એ શબ્દો માનમાં કહેલા ગણીશું. તેવીજ રીતે હજરત (સલ)ના નુરૂલ્લાહ થવાને સમજો. હજરત મોહંમદ (સલ) સર્વ મખલુકથી શ્રેષ્ઠ છે. આપ હબીબુલ્લાહ છે. ઓલુલ અજમ પેગમ્બરોમાંથી છે. શફીઉલ મુજનબીન છે. છતાં આપ ખુદાના બંદા છે હરહાલતમાં ખુદાના મોહતાજ છે. આપને ખુદાએ ઉત્પન્ન કીધા. તો પોતાના પેદા થવામાં ખુદાના મોહતાજ થયા. ને પછી એક વખતથી બીજા વખત સુધી ખુદાએ બાકી રાખેલા તો પોતાના બકામાં પણ ખુદાનાજ મોહતાજ. આપની જરૂરતો ખુદા પુરી પાડતો હતો તેમા પણ ખુદાનાજ ગરજવાન. અને આપની વફાત પછી પણ અમો દુરૂદ પડી ખુદાથી તેમની તરક્કી માંગીએ છીએ તેમાં પણ ખુદાનાજ મોહતાજ. એની સાબેતીમાં સેકડો હદીસ છે. અને અગણીત આયતો છે. ખુદા સમજ આપે ઉપલું લખાણ લખવાની જરૂરત એક મસનવી ખાંના બકવાથી અને કેટલાકના અકીદામાં ફુતુર પડવાથી માલમ પડી છે. નહી તો એ વાત ખુલ્લી છે.

પંજ વખતની ફરજ નમાજ અદા કરવાની ઘણી તાકીદ આવેલી છે. જહંનમીયોને જ્યારે પુછાશે કે "તમને સકર (જહંન

મ)માં કોણ લઇ ગયું ? તેઓ કેહશે અમો નમાજીઓમાંથી નહોતા અને મીસકીનોને ખવડાવતા નહોતા." ઇત્ય (સુરા મુદ્દસ્સેર ૭૪; ૪૨-૪૪) મુસલેમમાં છે. "માણસમાં અને શીરક કે કુફ્રમાં નમાજ છોડવાનો અંતર છે" અબુ દાઉદ અને નસઇમાં છે "બંદામાં અને કુફ્રમાં નમાજ મુકવાનોજ ફેર છે." તીરમીઝીમાં છે "કુફ્ર અને ઇમાનમાં નમાજ છોડવાનો ફરક છે." હાકેમે રીવાયત કીધી છે "જે અહદ કે અમારામાં અને તેઓમાં છે તે નમાજ છે તો જેણે તેને છોડી તેણે કુફ્ર કીધું" તબરાનીમાં છે. "જેણે જાણી જોઇને નમાજને છોડી તેણે ખુલ્લું કુફ્ર કીધું" તીરમીઝીમાં છે "નમાજ વગર બીજા કોઇ અમલને છોડવા વિષે મોહંમદ (સલ)ના સહાબીયો કુફ્ર જાણતા નહોતા" ઇબને માજા અને બેહકીએ અબુદ-દરદાથી રીવાયત કીધી છે " તેવણે કહ્યું કે મને મારા દોસ્તે (સલ) વસીયત કીધી છે કે કોઇ શૈયને ખુદાની સાથે શરીક નો કર. અગર જો તું તુકડા તુકડા થઇ જાએ. અને અગર જો તું બાલયો જાએ. અને જાણી બુજીને ફરજ નમાજને છોડવું નહીં. જે કોઇ એને જાણી બુજીને છોડશે તો તેનાથી ખુદાનો જીમ્મો જુદો થાએ છે. અને શરાબ પીવો નહીં કેમકે તે દરેક ભુડાઇની કુંચી છે" અબુ નોએમે રીવાયત કીધી છે કે "જે કોઈ જાણી બુજીને નમાજ છોડે તો અલ્લાહ તેના નામને અગ્નિમાં દાખલ થનારાઓમાં અગ્નિના દરવાજા ઉપર લખે છે" એ વગર બીજી ઘણી હદીસો ઇબને હજર ગકકીએ જવાજેરમાં લખી છે. તેમ બીજી કીતાબોમાં પણ છે. આ હદીસો ઉપરથી સહાબાઓમાંથી હજરત ઓમર, અલી, ઇબને મસઊદ, ઇબને અબ્બાસ, મઆજબને જબલ, જાબેર બીન અબદુલ્લાહ, અને અબુદ-દરદા, અને તાબેઇનમાંથી અબુદાઉદ, અબદુલ્લાહ બીન

મોબારક, ઇમામ નખઇ, હુકમ બીન ઓયેના, અને કેટલાક તબા તાબેઇનો તથા ઇમામ અહમદ બીન હંબલ અને કેટલાક શાફેઇ જાણી બુજીને એક નમાજ છોડનારને કાફેર કહે છે, અને ખુદ ઇમામ શાફેઇ તથા કેટલાક શાફેઇઓ તેને કાફેર તો નહીં કહેતા પણ તેને કતલ કરવાનો હુકમ કરે છે. અને ઇમામ આજમ (હનફી મજહબના પેશવા) તેને જ્યા સુધી તોબા નહીં કરે તેને હમેશ કેદનો હુકમ કરે છે. અને ઉપલી હદીસોના અર્થ જુદા કરે છે. અને કહે છે કે એ નકારની રૂએ છોડનાર વિષે છે. અથવા તે કાફેરોના જેવો છે. વગેરે. આ એક પબલીક વાત છે, ઘણી કીતાબોમાં એનું બયાન મળી આવે છે. માલા બુદ જેવી છોકરાઓને પડાવવામાં આવતી કીતાબમાં પણ છે. પણ આ દેશ એવી જહાલતમાં સપડાયલું છે કે તેઓને બે નમાજી વિષે ઉપર બતાવેલા વિદ્વાનોના મતો સાંભળી અચરત આવે છે એટલુજ નહીં પણ કેટલાક તો બેનમાજી વિષે કાફેર કહેનારાઓને બાંડણા ભાંડે છે. તેઓ આટલું નહીં સમજતા કે એ ગાળો તેઓ કોને આપે છે. બેનમાજીને કાફેર કેહવાનો મત તો મોટા મોટા સાહબીઓનો તથા તાબેઇનોનો છે. તો સહાબાઓને ગાળો આપવી કોનું કામ છે? એ તો શીયાઓનું અને ખારજીઓનું કામ છે અને મુજતહેદો (ઇમામ અહમદ હંબલ વગેરે) ને ગાળો આપવી એ તો વહાબીઓનું કામ છે. જ્યારે બે નમાજી માટે આવી સખતાઇ છે તો દરેક મુસલમાનને લાજેમ છે કે નમાજ પડવામાં કોશીશ કરે. સરકશી કરે નહીં.

આજ કાલ વહાબીનો શબ્દ ઘણો સેહેલો થઇ ગયો છે એ શબ્દ બે તરેહના માણસો ઉપર ખુલ્લી રીતે લોકો વાપરી રહ્યા

છે. એક તો તે માણુસ પર કે જે વહાબી કેહનાર માણુસની ચાલથી તથા તેના માનેલા અકીદાથી વિરૂધ્ધ હોએ. ફરી તે પાકો હનફી કેમ ન હોએ. દાખલા તરીકે કોઇ દેશમાં સેંદી (તાડી) નહીં પીનારને કહે છે તો કેથે તાજીયાને નહીં માનનારને કહે છે. કેથે અ-તહીઆતમાં આંગલી ઉંચકનારને કહે છે તો કેથે કાળી પાગડી પહેરનારને ને અર્ધિ પાંડલીએ ઉંચી ઇજાર પહેરનારને કહે છે. કેથે કબરોની માનતા લેવાથી કબરો પર ચીરાગો બાલવાથી સંદલ ચડાવવાથી તથા કબરોપર નારયલ ફોડવાથી મના કરનારને કહે છે તો કેથે શાદીમાં સેહરો ઘોડો નહીં કરનારને કહે છે. હવે ઉપર વર્ણવેલા માણસોને વહાબી કેહવું એ પોતાની જહાલત જાહેર કરવી છે; કારણકે ઉપર બતાવેલા માણસો તો હનફી મજહબ પ્રમાણે કરે છે તથા તેઓ હનફી મજહબનો પુરાવો પણ આપે છે. હવે તે પુરાવાને તપાસવાનું છે. અને વહાબી કહેનારા જે વિરૂધ્ધ પડી ઉપલા કામોને કરે છે તથા કેટલાક કામોને બુરા જાણે છે. તેના પુરાવાને તપાસવાનું છે. જેથી દરેક ઇનસાફ કરી શકશે. બીજા તે માણુસપર વપરાય છે કે જેઓ ચાર મહજબમાંથી કોઇ પર ચાલતા નથી અને ગેર મોકલ્લેદ છે. હવે જો હનફી શાફેઇ વગરે મજહબથી વિરૂધ્ધ ચાલી કોઇ મજહબનું ફોકટમાં નામ લે છે તેવા માણુસને ગેર મોકલ્લેદો કહે કે અમો દરેક બાબતમાં હનફીઓ કે શાફેઇથી વિરૂધ્ધ નથી અને કોઇક મસલામાં હનફી વિરૂધ્ધ છીએ તો તે મસલો શાફેઇ કે માલેકીને માફક છે એમ છતાં જો અમો વહાબી કેહવાશુ તો તમો જે ઘરમાં તસવિરો રાખો છો, હજરત પીરાન પીર હજરત ફાતેમા હજરત મોમંમદ સલ)ની તસવીરોની જયારત કરો છો કગાવો છો, કબરોને

સીજદા કરો છો તે પર સંદલ ચોપડો છો તે પર રોશની કરો છો નગારાં વગાડો છો રેશમી કપડા પહેરો છો ગુટીથી નીચે ઇજાર પેહેરો છો તાજીયાદારી કરો છો તાજીયાદારીને ઉત્તેજન આપી ઇનામો આપો છો તાપતી પુજામાં શામેલ થાઓ છો, વગેરે ઘણા કામો છે કે જે એકે મતે ચારે મજહબમાં હરામ છે તેને તમો કરો છો. હવે તમારે માટે વહાબીનો કે તેથી હલકો ભારી ખીતાબ નહી લાગુ પડે તેનું કારણ શું? તેનો શો જવાબ છે. જો એમ કહો કે અમો હનફી કે શાફેઇ મજહબની વિરૂધ્ધ તો ચાલીએ છીએ પરંતુ અમો કોઇ પણ એકના તો કેહડાવીએ છીએ અને તમો કોઇ મજહબના કેહવડાવતા નથી. તો તેનો જવાબ આ છે કે માત્ર એક મજહબનું નામજ લેવું અને તેને વિરૂધ્ધ કર્યા કરવું એ તો યહુદીઓ તથા ખ્રીસ્તીઓ પણ કરતા હતા તેઓ કેહતા હતા કે અમો ઇબરાહીમી મીલ્લતમાં છીએ વાંચો જલાલેન પૃષ્ટ ૨૨૫ ફરી તેઓ કેમ બુરા ઠર્યાં. વળી એક માણસ મ્હોંથી ઇસ્લામનો દાવો કરે અને કુફર શીરકને કર્યા કરે તો શું માત્ર ઇસ્લામનું નામ લેવું ઉપયોગી થશે? કદી નહીં એવોજ હાલ તમારો છે. કે મજહબનો દાવો કરો છો અને ચારે મજહબથી વિરૂધ્ધ ચાલો છો. એ સવાલનો જવાબ વહાબી કહેનારા શું આપશે તે હું સમજી શકતો નથી. મુસલમાનોમાં નાઇ-તેફાકી નાખવા કેટલાક ખુદ ગરજીઓ તરેહવાર બાજી રચે છે પણ આખર ખુદાને મ્હોં દેખાડવાનું છે.

એક વાત લખવાની રહી જાએ છે તે એકે કેટલાક ખુદ ગરજીઓએ સુરતમાં લોકોને બેહકાવ્યા છે કે ગુલામ મોહંમદ જે ગુજરાતીમાં છપાવે છે તેમાં ખુદાના, રસુલના નામો આવે છે. કુરઆન શરીફની આયતોના અને હદીસ શરીફના તરજુમા

આવે છે એ ઘણુ અપમાન થાએ છે. આ વાતને ઘણો મસાલો દઈ ઢબ છબથી બોલી લોકોને ભોરવે છે. અને કેટલાક ભોળા માણસો તેઓના બહેકાવવામાં આવેલા પણ નજરે પડે છે. તેઓને મારૂ આટલુંજ કહેવું છે કે ફારસી, ઉર્દુ, બંગાલી, બર્મા, જાવા, ચીનાઈ, આફગાની તુરકી મલબારી વગેરેભાશાઓમાં દીની કીતાબો છપાયલી છે. અને વગર વાંધે તે વપરાઇ રહેલી છે. ફરી ગુજરાતીએ શું કશુર કીધી? કેટલાકો કહે છે કે ગુંજરાતી હીન્દુઓની ભાષા છે તેથી એમાં લખવી નહી જોઇએ. તેનો જવાબ કે ગુજરાતી ભાષા હીન્દુઓની છે એ માનવું ખોટું છે. ગુજરાતી ભાષા એ ગુજરાત દેશની ભાષા છે. ગુજરાતના રહીસ હીન્દુ મુસલમાન બંને બોલે છે. જેવી રીતે ફારસી ભાષા ફારેસ દેશની છે ત્યાં મજુસી અને મુસલમાન બંને બોલે છે. ઉર્દુ હીન્દુસ્તાનની ભાષા છે ત્યા હીન્દુ મુસલમાન બંને વાપરે છે. બંગાલી એ બંગાલની ભાષા છે ત્યા હીન્દુ મુસલમાન બંને વાપરે છે. ફરી ત્યાં દુરૂસ્ત હોએ અને હયા દુરૂસ્ત નહીં હોએ તેનું કારણ નથી. પણ ભાયો ખુદ ગરજીઓ પેલી કેહવાત વાળુ કે "દુખે પેટ ને બતાવે માંથુ" તેમ કરી રહ્યા છે. તેઓએ જોયુ કે જો ગુજરાતીમાં દીની કીતાબો પ્રગટ થશે અને દીની મસલાથી લોકો ખબરદાર થશે તો ફરી હમારા ભોરવવામાં આવશે નહીં અમારો ચકર ચાલશે નહીં. જેથી તેઓને બેહકાવવુ શરૂ કીધું છે. દીલ્લીમાં શાહ વલીયુલ્લાહ (રહ) સાહેબે કુરઆન શરીફનો તરજુમો ફારસી ભાષામાં કીધો હતો ત્યા પણ કેટલાક ખુદ ગરજીઓએ તરેહ તરેહથી લોકોને બેહકાવ્યા હતા કોઇ કેહતો હતો કે ફારસીમાં તેવણે તરજુમો કરી કુરઆન શરીફ

ની ઉસકાઇ કીધી છે, તો કોઇ કેહતો હતો કે એ કામ કુફરનું છે તે એટલા સુધી કે ગામમાં શોર પડી રહ્યો હતો. વાંચો હયાતે તયેબા પૃષ્ટ ૧૧-૧૩) પણ આખર "ખોટું ખપનાર છે અને ખરૂ તરનાર છે" તે પરમાણે તે બહેકાવનારા તો નહીં ફેલ્યા અને તે ફારસી તરજુમો તો આખા ઇન્ડીયામાં ફેલાયો છે અનેક પ્રેસ માં અનેક વાર છપાયો છે. અને ઘણાં માનથી લોકો તેને જોઇ રહ્યા છે. વળી એ ખુદ ગરજીઓનું કેહવું શરારતથી છે તેનો તમને પુરાવો આપુછું:-સર્વથી પેહેલા જે ચોપડી મેં લખી હતી તે "ખ્રીસ્તી અને મોહંમદી ધર્મનો ચુકાદો" છે. એ સને ૧૩૦૫ હીજરીમાં છપાઇલી. તેને આજે ૧૪ વર્ષ થયા છે. તે પછી કેટલીક બીજી ચોપડીઓ ગવ રક્ષાની સામે લખેલી કેટલીક ચોપડી ખ્રીસ્તીઓની સામે લખેલી એ સર્વમાં મોકાસર કુરઆન શરીફની આયતનો, હદીસ શરીફનો તરજુમો લખાયલો છે. અને અલ્લાહના, રસુલના નામો લખાયલાં છે. અને તે છપાઇને એક બે નહીં પણ સેકડો નકલ સુરતમાં મફત વેહેંચવામાં આવી છે. જેઓ હાલ બેહકાવી રહ્યા છે તેઓને પણ પુગી છે. પણ ત્યારે કોઇ તેની નીન્દા કરતું નહોતું. સર્વ કોઇ તારીફ કરતા હતા ઉપકાર માનતા હતા. ત્યારે હવે નીનદા કરવાનું કારણ શું? તે એજ કે પ્રથમ મારા કલમની રૂખ હીંદુ તથા ખ્રીસ્તીઓ તરફ હતી અને હવે મારા કલમની રૂખ મુસલમાનોના તરફ છે. જો એની નીનદા નહીં કરે તો લોકો જાણીતાં થાએ છે અને તેથી ખુદ ગરજીઓનો તો કેટલોક લાભ જાએ છે. તેમ લાંબી મુદતથી ચાલી આવેલી બાપદાદાની બુરી રસમો, કબરોને ચુમવાની કબરના ગીલાફ ચુમવાની તે પર સંદલ ચહાડાવાની તે પર દીવા બાલવાની વગરે, તજવી પડે છે. હવે

જો તજી દે છે તો અણ સમજ જાહેલોની બતરીસીએ ચહડે છે. અને જો નહીં તજે છે તો જાણીતાઓ આગલ તથા મોલવીઓ આગલ શરમીન્દા થવું પડે છે કે બે હયાય અખ્તીયાર કરવી પડે છે. જેથી તેઓને આ માર્ગ અખ્તીયાર કરવો પડો. પણ તેઓએ યાદ રાખવું કે ખુદાનો ભય તે ડહાપણનું મુળ છે. દીની કામમાં આડે આવવું એ ખુદાનો મુકાબલો કરવો છે.

આ મહીનો રમઝાનનો છે એમાં બને તેટલી નેકી કરવી જોઇએ સદકો જકાત ખેરાત આપવું જોઇએ. આપનારે ગરીબોનું એહસાન માનવું જોઇએ કે તેઓને લીધે અમોને જકાત ખેરાત આપવાનો લાભ મળે છે. સદકો ખેરાત ફકત ધનનીજ થાએ છે તેમ નહીં પણ વિદ્યા હુનરથી પણ થાએ છે. હવે કોઇ ગરીબે કોઇને ઇલમ સીખવયો છે મસલો બતાવ્યો છે તેણે દીનમાં લાભકારક તથા આત્માનો ખોરાક આપ્યો છે. તેણે તેજ સદકો કીધો. હવે જો કોઇ પૈસાવાળો તેને કંઈ પૈસા આપે તો તેણે બેશક એહસાન કીધુ પણ પેલા નિર્ધન આલેમના જેટલું એહસાન કીધું નથી. આથી તમો સમજી શકશો કે જેઓ કોઇ ગરીબથી સીખે મસલો પુછે છે અને તેનું એહસાન કંઇ નહીં જાણતાં પોતાનું કંઇ આપેલું ધ્યાનમાં રાખી તેઓને હલકા તથા દબેલ ગણે છે એ તેઓની ભુલ છે. તેઓએ ઇલમની જોઇએ તેવી કદર કીધી નથી. ખુદા સમજ આપે. સદકો ખેરાત કરનારા ત્રણ તરેહના છે. એક પૈસાની ખેરાત કરનાર બીજો ઇલમની ખેરાત કરનાર ત્રીજો બંનેની ખેરાત કરનાર પણ કુરઆનમાં કેહવા પ્રમાણે "તું તારા રબ્બની નેઅમતોને બયાન કર" (સુરા વદદોહા ૧૧)--ખુદાનો ઉપકાર માની કહું છું કે તેણે મને ત્રીજી તરેહવાળાઓમાંથી કીધો.

વળી બીજી એક જાણવા જોગ બાબત આ છે કે લોકોમાં એ હલમીના સબબથી કેટલાકો કહે છે કે ફલાણા બુજરૂગ ખુદાના લાડકા છે ખુદા તેમનો લાડ ઉચકે છે તેઓને ખુદાનો ડર સાનો? આ વાત ઘણી બુરી છે. મુસલમાનોએ એવા લક્ષ્જો બોલતા અચકાવું જોઇએ. પીર પેગમ્બર દરેક ખુદાના પીયારા છે તેમ દરેક હજરતની તાબેદારી કરનાર તાબેદારીના પરમાણુમાં ખુદાની મોહબ્બતમાં દાખલ થતો જાએ છે. છતાં કોઇ ખુદા પર લાડ કરી શકતું નથી. સર્વ તેની ભય અને આશા રાખનાર છે. અને ઇમાન પણ ખોફ અને આશાને વચ્ચે છે. ખુદાથી નિર્આસ (નાઉમેદ) થવું જેમ કુફર છે તેમ તેનાથી નડર થવું પણ કુફર છે. અલ્લાહ તઆલા પેગમ્બરોના ગુણ શું બયાન કરે છે તે આપણે સુરા અંબીયા આયત ૯૦ને વાંચીએ "બેશકક તેઓ નેક કામોમાં જલદી કરતા હતા. અને (અમારી રહમતની) આશા રાખતાં અને (અમારા અજાબથી) બીહતાં અમોને પુકારતા હતા (અથવા બંદગી કરતા હતા)" બીજી જગ્યા સુરા સીજદા આયત ૧૬ માં તહજ્જુદ પડનાર મુમેનોની બાબતમાં ખુદા ફરમાવે છે. "તેઓ પોતાના પરવરદીગારને (તેના અજાબથી) બીહતાં અને (તેની રહમતની) આસા રાખતાં પુકારે છે. અને અમોએ તેઓને જે આપ્યું છે તેમાંથી તેઓ સદકો કરે છે" વળી સુરા યુનોસ આયત ૬૩માં વલીયોની સીફ્ત ખુદાની બીહીકજ કેહવાઇ છે. હજરત પીર (રહ) ફોતુહુલ ગેબ પૃષ્ટ ૧૯૩ માં કહે છે કે "આરેફની દરેક હાલત અને મુકામને માટે પક્ષીના બે પરની જેમ એક બીહીક છે અને એક બીજી આશા છે. એ સિવાઇ તેને સંપુરણતા નળતી નથી." ફરી જે

કોઇ પણ બુજરૂગ વિષે એવું કેહશે કે તે ખુદા પર લાડ કરતા હતા ખુદાથી નડર હતા એ ખરૂં જોતાં તે બુજરૂગની નીનદા કરનાર છે તે બુજરૂગને વીલાયતથી કહાડનાર છે.

હવે હું તબરરૂક દાખલ હજરત પીરાન પીર (રહ)ની ફૈતુહુલ ગેબ કીતાબથી કેટલીક નસીહત લખું છું. "જે કોઇ દુન્યા અને આખેરતમાં સલામતી ચાહતો હોએ તેનાપર લાજેમ છે કે તે સબર કરે અને (ખુદાની કજા પર) ખુશ રહે અને મખલુક પાસે ફરયાદ લઇ જવી છોડી દે. અને પોતાની હાજતોને ખુદા પાસે લઇ જાએ. તેની બંદગીને લાજેમ જાણે અને તેના તરફ મુશકેલ કોશાઇની આશા રાખે અને તેના તરફ અલ્લાહેદા થાએ. કેમકે તે તેની તમામ મખલુકથી બેહતર છે (તો તેના તરફ હાજત લઈ જવી જોઇએ) ઘણું ખરૂ તેનું નહીં આપવું તે આપવું છે. તેનું દુઃખમાં રાખવું તે નેઅમત છે. તેનું બલા મોકળવું તે દવા છે. તેનો વાએદો કરવો તે નગદ છે તેનું ઉધાર કરવું તે તરતનું છે. તેનું કેહવું તે કરવું છે. તેનું કેહવું અને ફરમાવવું તો આજ છે કે જ્યારે તે કોઇ ચીજનો ઇરાદો કરે છે કે તેને કહે છે કે થઇ જા તો તે થાએ છે. તેના દરેક કામ સારાં છે અને ડહાપણવાળા છે અને લાભકારક છે પણ આટલું કે **તેણે તે લાભોને બંદાઓના ઇલમથી પોશીદા રાખ્યા છે અને પોતે એકલોજ તેને જાણનાર છે.** * તો બંદાને બેહતર અને તેના હાલને લાએક ખુદાથી રાજી રેહવું તથા તેના હુકમપર ગરદન ઝુકાવવું છે. અને તેના હુકમને બજાવવામાં અને તેની મનાઇથી રૂકવામાં બંદાપણાને કામમાં લાવવું છે અને તકદીરમાં ગરદન ઝુકાવવી છે, અને ખુદાઇ કામમાં એતેરાજ કરવાને તજવું છે જે ખુદાઇ રાગ (રબુબીયત) કે તે તકદીરોની

---

* આ ઈબારત સાફ કહી રહી છે કે કેટલાક લાભ અને મસલહતને ખુદા વગર કોઈ જાણતું નથી. ફરી હજરત પીર વિષે જેઓ કહે છે કે તેવણ દરેક ચીજ જાણે છે તથા નબી સાહેબ દરેક ચીજને જાણે છે તેને ખુદ હજરત પીર (રહ) જુઠવે છે ગુ. મો.

તેના ચલાવવાની અને તેના ઓસુલો (મુલ)ની ઇલ્લત (કારણ) છે. અને (બંદાને લાયક છે કે) શા માટે કેમ અને કેયારે કેહવાથી તથા પોતાનો તમામ હીલચાલમાં ખુદાપર તોહોમત મુકવાથી ચુપકો રહે. અને આ બધી બાબતોનો આધાર અબદુલ્લાહ બીન અબ્બાસ (રદી)ની હદીસ ઉપર છે. અને તે અતાથી (રદી) તે ઇબને અબ્બાસથી રીવાયત થઇ છે. ઇબને અબ્બાસે કહ્યું કે હું સવારી પર હજરત (સલ)ની પાછલ બેઠો હતો તેવામાં તેવણે મને કહ્યું "ઓ છોકરા ખુદાની સંભાલ રાખ (તેના હુકમ બજાવી લાવીને અને તેના મનાઇ કામ છોડીને) તો ખુદા તારી સંભાલ કરશે (રહમતથી, બક્ષીસથી, અને મદદથી) તું ખુદાની સંભાલ રાખ તો તે તારી આગલ રહેશે (મદદ કરવાને) **જયારે તું કંઈ સવાલ કરે અને માંગે તો ખુદાથીજ માંગ અને જયારે તું મદદ ચાહે તો ખુદાથીજ મદદ ચાહ.** જે થવાનું હતું તેના વિષે કલમ સુકાઇ ગયું છે. જો ખુદાએ તારે માટે તકદીરમાં કોઇ ચીજ નહીં લખી છે અને તમામ બંદા તેનો લાભ આપવા કોશીશ કરે તો કદી શક્તિવાન થશે નહીં અને ખુદાએ તારે માટે તકદીરમાં કોઇ નુકસાની કે હરકત લખી નથી અને સર્વ બંદા તને કોઇ ચીજનું નુકશાન કરવા કે હરકત કરવા ચાહે તો કદી શક્તિવાન થશે નહીં[1] જો તું સચ્ચાઇ અને યકીનની સાથે ખુદાનું કામ કરવા શકે છે તો કર અને જો શક્તિવાન નથી તો નાઉમેદ થતું નહીં. કેમકે જે ચીજને તું પ્રસન નહીં કરતો તે પર ધીરજ (સબર) રાખવાંમાં ઘણા લાભ છે. અને તું જાણ કે ધીરજમાં મદદ મળે છે. ગમમાં છુટકારો છે અને સખતાઇની

---

૧ હજરત પીરાન પીર (રહ) સાફ રીતે કહે છે કે તકદીર ટલતી નથી જે લખવાનું હતું તે લખાઈ કલમ સુકાઇ ગયું છે. આથી સાફ જણાએ છે કે જે વાએજો બયાન કરે છે કે ફલાણાની કીસમતમાં છોકરાં નહીં હતાં અને હજરત પીરે આપ્યા અને કીસમતને બદલી કહાડી કલમનું લખેલું લોહેમહફુજથી મટાડયું એ તેઓનો બકવો છે એવી વાત માનવામાં કુફરનો ખોફ છે.

સાથે આસાની છે. તો દરેક મુમેનને લાએક છે કે આ હદીસને પોતાના દીલ માટે દરપણ (આરસી) કરે. અને એને પોશાકની જેમ લાજેમ કરી રાખે. અને એને બોલતો રહે, અને પોતાની સર્વ હીલચાલમાં એના ઉપર અમલ કરતો રહે. કે જેથી તે દુન્યા અને આખરતમાં સલામત રહે અને ખુદાની મેહેરથી બંનેમાં તે ઇજત મેળવશે* જે કોઇએ લોકોથી માંગણી કીધી તેણે ખુદાથી જાહેલ રેહવાથી તથા પોતાના ઇમાનમાં, પેહેચાનત (મઅરેફત)માં, અને યકીનમાં જઇફ થવાથી તથા પોતાના ઓછા સબરથી માંગણી કીધી છે. અને જે કોઇ લોકોથી માંગણી કરતો અચકાયો છે તે ખુદાની સાથે પુરતો ઇલમ રાખવાને લીધે છે તથા પોતાના ઇમાનની યકીનની કુવવતે લીધે છે તથા દરેક વખત પોતાના પરવરદીગારની મારેફતના વધવાથી છે અને તેનાથી શરમ કરવાને લીધે છે." વાંચો ફુતુહુલ ગેબ મકાલો ૪૨, ૪૩ મો પૃષ્ટ ૧૮૯–૧૯૩ આ ફોતુલ ગેબ શીરક બીદઅતથી દુર રાખવામાં અને તોહીદ સીખવવામાં અમુલ્ય છે. પણ હજરત પીરાનપીર (રહ)થી નામની મોહબ્બત રાખનારા તેમની આ કીતાબને વાંચતા નથી. નહીં તો કદી તેવણના તરફ કલ્પના કરે નહીં તેમનાથી ગરજો માંગે નહી તેમને કે કોઇ બીજા વલીને સવાબ પોહોંચાવવા ખાઉ રાધી ખુનચામાં કે તેને આસમાન ધોસે દીસે દીવા બતીઓ મુકે નહી. જેમકે સુરતના કેટલાક નામના મશાએખ કરી રહ્યા છે. ખુદા તેઓને સમજ આપે એ સર્વનું મુળ કારણ દીનથી અજ્ઞાન રેહવું છે.

દીનની તાલીમ બચ્ચાઓને બાલપણથી આપવી જોઇએ. તેનો સરસ માર્ગ આ દેશમાં આજ છે કે મુસલમાનોની ગુજરાતી સ્કોલોમાં સરકારી સાત ચોપડી નહીં ભણાવતાં ઇસ્લામી ગુજરાતી ચોપડીઓ ચલાવાએ. ઇનજુમન હીમાયતે ઇસ્લામ લાહોરે પોતાની ચોપડીઓ ઉર્દુમાં કહાડી છે અને તે હજારો નહી પણ લાખો છપાઇ છે. અને મુસલમાનો વાપરી રહ્યા છે તેવી ચોપડીઓ ગુજરાતમાં ગુજરાતીમાં ચલાવવાની જરૂર છે કે જેથી છોકરાઓ

ગુજરાતી વાંચવા ભણુવા પણ શીખે અને દીનનું જ્ઞાન પણ આવતું જાએ. જે લોકો સરકારથી ગરાટ મેળવે છે તેઓ પર સરકારી ચોપડઓ ભણાવવાની ફરજ છે પણ જેઓ સરકારથી કશી મદદ મેળવતા નથી તેઓને સરકારી ચોપડઓ ચલાવવાની જરૂર નથી. પાદરીઓ પોતાની સ્કોલોમાં મુસલમાનોને, હીન્દુઓને પોતાના ધર્મની ચોપડઓ ચલાવે છે પણ અફસોસ કે મુસલમાનો મુસલમાનોને ધર્મિ ચોપડઓ ચલાવતા નથી. ખુદા હીદાયત કરે.

આ કેટલીક બાબતો જે મેં લખી છે. તે અગર જો રાહે નજાત સાથે સબંધ નહીં રાખતી પણ કેટલીક જરૂરતોને લીધે દુકમાં દાખલ કીધી છે. અને બીજી કેટલીક બાબતો બીજી કીતાબમાં દાખલ કરીશ ઇનશા. ખુદાનું શુકર કે તેણે રાહેનજાતને પુરી કરાવી અને **માલા બુદ્દ મીનહો** જેવી મકબુલ કીતાબનો તરજુમો મુજ અદનાને હાથે શોરૂઅ કરાવ્યો. પ્રથમ એ કીતાબનો તરજુમો ઉર્દુમાં થઇ ઘણા પ્રેસોમાં છપાયો છે પણ તે ફક્ત કીતાબનોજ તરજુમો થયો છે. પણ ગુજરાતીમાં હાશીયા (નોટ) સહીત તરજુમો થાએ છે. ઓ ખુદા તું તેને સાથ ખેરને પુરો કરાવી લોકો પયોગી કર. અદેખાઓની બુરાઇથી હું તારી પનાહ માંગુ છું. ઓ અલ્લાહ હું તને તેઓના સીનાપર કરૂં છું અને તેઓની બુરાઓથી તારી પનાહ માંગુ છું. આમીન વસલ્લ-લ્લાહો અલન્નબી

ઇલ્મે ગેબનો ફતવો

સવાલ દીનના ઓલમાઓ અને શરઅન મુફ્તીઓ આ બાબતમાં શુ ફરમાવે છે. કે એક શખ્સ કહે છે કે રસુલુલ્લાહ (સલ) ને માકાન વ મા યકુનની તમામ કુલ્લીયાત જુજઇયાતનો ઇલમ હતો. અને કોઈ શૈ આપના ઇલમના ઘેરાથી બાહાર નથી. જેનો સાર આ છે કે નબી સાહેબ (સલ)ને તમામ ચીજોનો ઇલમે ગેબ છે. અને અમર કહે છે કે નબીએ અકરમ (સલ)ને કુલ્લ ચીજોનો નહીં પણ કેટલીક ચીજોનો ઇલમ છે કારણ કે જે ચીજ કે હાલ છે કે પેહેલાં હતી કે આવતા વખતમાં થનાર છે

તે સર્વને જાણવું અને સર્વને ઇલમના ઘેરામાં લેવું એ ખુદાની જાત વગર બીજામાં મળી આવતું નથી. હા, નબીએ અકરમ (સલ)ને અલ્લાહ સુબહાનહુએ કેટલીક ગેબપર ખબર કીધી છે. જે મકે આ આયતથી સમજાએ છે "અલ્લાહ પોતાના રસુલોમાંથી જેને ચાહે તેને બરગુઝીદા કરે છે તેના સિવાય અલ્લાહ તમોને ગેબપર ખબરદાર કરતો નથી." (સુરા આલે ઇમરાન ૧૭૯) એટલુજ નહીં પણ કેટલાક વલીયોને પણ હકક સુબહાનહુ કોઇ કોઇ વાર કશફ અને ઇલહામની રૂએ બઅજ ગેબપર ખબરદાર કરે છે. પણ દરેક ગેબપર ખબરદાર થવું અને માકાન વમા યકુ નથી કોઇ પણ ચીજનો ઇલમ બાકી નહીં રેહવો ખરૂ નથી. જે મકે આ આયત શરીફાથી સમજાએ છે. "જો હું ઇલમે ગેબ જાણુત તો ઘણો લાભ મેળવત" (સુરા આરાફ ૧૮૭) અને જે કોઇ એને વિરૂધ્ધ દાવો કરે તેને માથે પુરાવાથી બયાન કરવું છે હવે દાવો કોનો ખરો છે?

જવાબ (તેજ ખરી અને ઠીક વાતનો ઇલહામ કર્તા છે) અમરનો દાવો ખરો છે અલ્લાહ તઆલાએ પોતાના હબીબ પાક અહમદ મુજતબા મોહંમદ મુસતફા (સલ)ને બઅજ ગેબ પર ખબરદાર કીધા છે કુલ્લ ગેબપર નહી આવી રીતે કે માકાન વમા યકુનના ઇજલથી અબદ સુધી કોઈ જુઝી બાકી નહીં રહી હોએ અને તમામ જુજઇયાત (દરેક વસતુ) હજરતના ઇલમના ઘેરાવામાં હોએ એ ઘણી ખરી આયતો અને હદીસો અને (સહાબાના) આસારને વિરૂદ્ધ છે. જેમકે જમાઅત (થી નમાજ પડવા)ની બાબતમાં ઓરતો વિષે હજરત આએશા (રદી)એ કહ્યું "ઓરતોએ જે નવું કામ કહાડયું છે તેની જો રસુલુલ્લાહ (સલ) ને જાણ થાત તો તેવણ તેણીઓને મસજીદથી મના કરત." અને અમરનો દાવો સત્ય શોધ્ધ માર્ગને માફક છે. અને આયતો અને હદીસોમાં તતબીકની એજ સુરત છે. એને **(મોલવી) નજફ અલી ખાને** લખ્યો છે.

એના ઉપર ઘણા વિદ્દવાનોએ સહી કીધેલી. અને સુરતના આલમાઓમાંથી મોલવી મોહંમદ બરકતુલ્લાહ મોલવી મહમુદ મેલવી નુર મોહંમદ મોલવી અબદુલ કાદેર બાઆકજાહ અને મોલવી મોહંમદ કાજમ વગેરેએ સહી કીધેલીજ પણ બાએકજાહ સાહેબે તે પછી એથી વિરૂધ્ધ મસલા ઉપર પણ સહી કીધી છે. પણ આ સહી શુ સમજીને કીધી અને ફરી એને વિરૂધ્ધ શા માટે સહી કીધી તેનું કારણ તેવણને પુછવા છતાં પ્રગટ કરતા નથી. જો કોઇ મજબુત પુરાવાના સબબથી હોએ તો તેને પ્રગટ કરે. મોટો ઉપકાર થશે નેમ તેઓને કોઇ કહશે પણ નહીં કે અદે ખાઇ તથા દુશમનાઇને લીધે વિરૂધ્ધમાં સહી કીધી છે. અને વળી મજબુત પુરાવો પુરવાર થયેથી હું પણ મારૂં લખાણ ખેંચી લઇશ. હાલ તો એજ. ખુદા શરીરોની શરારતને દફા કરે આમીન

જાહેર ખબર.

"તોહફતુલ હિંદ" નામનું પુસ્તક જે કે હિંદુસ્તાનમાં ઉર્દુ ભાષામાં ૧૧ વાર છપાઇ માન પામેલું તેનો તરજુમો ગુજરાતી ભાષામાં થઇ ૫૦ રતલી રોયલ ગલેઝ આઠ પેજી ૨૮૮ પૃષ્ટમાં છપાયો છે. એમાં કર્તાએ માત્ર હિંદુ ધર્મ તથા ઇસ્લામી ધર્મનો મુકાબલો કરી બતાવ્યો હતો. પણ ભાષાંતર કરનારે નોટમાં ખ્રીસ્તી ધર્મનો તથા આર્ય સમાજવાળાઓનો પણ મુકાબલો કરી બતાવ્યો છે. એમાં માત્ર મુકાબલોજ છે એમ નહિ પણ મુસલમાની ધર્મમાં ખુદાને કેમ માનવો. તથા ફીરસ્તાઓને કેમ માનવા, પેગંબરોને કેમ માનવા ? કીતાબોને કેમ માનવી ? ઇત્ય તથા પાંચે બીનાએ ઇસ્લામનું પણ વર્ણન છે. દુકાણથી નીકાહ. તલાક, હરામ, હલાલ, સલામ પારકા ધર્મવાળાને નહોતરૂં કરવું વગેરે. તથા પાદરીઓનાં ચોપાનિયામાં ઇસ્લામના ચંદ્ર ઉપર જે તેઓએ ધુળ ઉડાવી છે, તેનો ઉત્તર આપી તે ધુળ તેઓ પર પાડી છે. અને લગભગ બધાં શંકાઓનો જવાબ એમાં છે, દાખલા તરીકે કુરાનની ફસાહત ઉપર